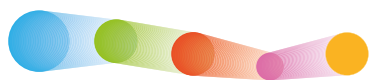

KŪRĖJŲ VAIDMUO SPRENDŽIANT UGDYMO PROBLEMAS MOKYKLOSE

Tyrimo ataskaita

KŪRYBINĖS
JUNGTYS

ŽINIŲ
EKONOMIKOS
FORUMAS

KŪRĖJŲ VAIDMUO SPRENDŽIANT UGDYMO PROBLEMAS MOKYKLOSE

Tyrimo ataskaita

Tyrimo kūrybinė grupė:

tyrėja Sandra Zaidova

projekto kuratoriai ir tyrimo redaktoriai
Arminas Varanauskas ir Milda Laužikaitė

Leidinio dizainerė Viktorija Rimkutė

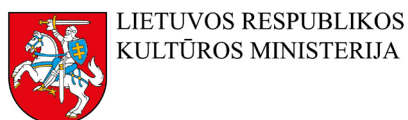
Leidinio kalbos redaktorė Vaiva Ružaitė

Tyrimas atliktas įgyvendinant projektą „Menininkų vaidmuo
ugdant vaikų kūrybingumą ir sprendžiant esmines ugdymo
problemas“ (2016-2017 m.)

Projekto iniciatoriai ir vykdytojai:

Projektą iš dalies finansuoja:

Asociacija „Kūrybinės jungtys“, Žinių ekonomikos forumas,
2017 m.

TURINYS

Tyrimo „Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ santrauka	5
Programos „Kūrybinės partnerystės“ modelio aprašymas	9
Ankstesni tyrimai	12
Tyrimo dizainas	14
Tyrimo įžvalgos	16

I skyrius.

ADAPTACINIO LAIKOTARPIO IŠSKIRTINUMAS IR PROBLEMŲ SPRENDIMO YPATUMAI

Vienatvė, sumišimas, santykio ir savo vaidmens klasėje ieškojimas	16
Moksleivių tarpusavio santykių kūrimas ir transformacija	17
Probleminių situacijų analizė iš mokytojų perspektyvos	19
Problemų sprendimų procesas – varginantis ir emociškai sudėtingas	20
Problemų sprendimo būdai: remiantis aprašu ir mokantis iš patirties	21

II skyrius.

KŪRĖJO VAIDMENS SVARBA

Kūrėjai tarsi veidrodžiai: atspindi elgesį, situacijas ir skatina refleksiją	23
Trūkstama tarpinė grandis: tarp problemos ir jos išsprendimo	25
Kūrėjai sukuria erdvę eksperimentavimui ir mokymuisi	25
Ugdomas moksleivių sąmoningumas	26
Skatinant bendradarbiavimą ugdomas kūrybiškumas	27
Kuriamas lygiavertis bendravimas	28
Subtilus vaidmuo: mokytojams – autoritetas, o moksleiviams – mokytojo pagalbininkas	29

III skyrius.

PROGRAMOS „KŪRYBINĖS PARTNERYSTĖS“ PROGRAMOS IR KŪRĖJŲ KURIAMAS POKYTIS

Moksleivių savijauta prieš ir po projekto: nuo įtampos ir baimės prie laisvės ir nusiramino	31
Nekonkurencinis komandinis darbas skatina gerus moksleivių tarpusavio santykius	32
Pokytis neįvyksta, kai suaugusieji nereaguoja į moksleivių tarpusavio nesutarimus	35
Moksleiviai išmoksta klausyti kitų ir išsakyti nuomonę	36
Keičiasi mokytojų reakcija į problemines situacijas	38
Mokytojai ir moksleiviai pažino vienas kitą, užsimezgė jų tarpusavio santykis, kuris padeda organizuoti ugdomąją veiklą	39
Mokytojai tobulėja: išmoksta struktūruoti pamoką ir įgyvendinti refleksijas	40
Mokytojai labiau pasitiki savimi	41
Ilgai lauktas sėkmės ir pasididžiavimo savimi pojūtis	42
Mokytojai pažįsta vienas kitą ir sustiprina tarpusavio santykius	43
Tyrėjos Sandros Zaidovos komentaras	45
Rekomendacijos	46
Priedai	
1 priedas. Tyrinėtų mokyklų atvejų aprašymai	48
2 priedas. Klausimynai	54

Tyrimo „Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ santrauka

„Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ – kultūros tyrimų projektas, kurį įgyvendino asociacija „Kūrybinės jungtys“ ir „Žinių ekonomikos forumas“. Projektą finansavo Lietuvos kultūros taryba. Projekto tikslas – parodyti, kaip kūrybingumo ugdymas, įtraukiant kūrėjus ir panaudojant jų pedagoginį potencialą, tampa mokymo(si) prioritetu ir padeda spręsti esminius šiandienos ugdymo iššūkius bei parengti rekomendacijas dėl sisteminio kūrėjų įtraukimo į mokymą(si) ugdymo įstaigose. Projekto metu 2 progimnazijos ir 1 gimnazija bendradarbiavo su kūrėjais pagal „Kūrybinių partnerysčių“ (toliau – KP) modelį, kiekvienoje mokykloje buvo analizuojami mokymosi iššūkiai, būdingi adaptaciniam laikotarpiui 5-je arba 9-je klasėje, kuriami ir išbandomi unikalūs sprendimai.

Projekto metu buvo atliktas tyrimas, kurio pagrindinis tikslas – atskleisti kūrybinių edukacinių intervencijų poveikį mokyklos bendruomenei.

Tyrimo tikslinė grupė – penktos ir devintos klasės mokiniai bei projekte dalyvaujantys mokytojai ir kūrėjai. Prieš kūrėjams pradant darbą mokyklose, 2017 m. sausio mėnesį, mokiniai pildė sociometrines anketas, pakartotinai šias anketas mokiniai pildė kūrėjams pabaigus darbą, 2017 m. birželio mėnesį. Individualūs interviu su mokytojais ir fokus grupės su mokiniais vyko 2017 m. gegužės – birželio mėnesiais. Taip pat vyko dvi fokus grupės su kūrėjais, prieš jiems pradant dirbti mokyk-

lose ir po kūrybinių edukacinių intervencijų mokyklose.

Pagrindinis tyrimo klausimas: koks yra kūrėjo vaidmuo adaptaciniu laikotarpiu 5-je ir 9-je klasėje („lūžio taškuose“) sprendžiant ugdymo proceso problemas?

Tyrimo įžvalgos ir rezultatai atskleidė, kaip jaučiasi penktokai ir devintokai, su kokiomis problemomis jie susiduria. Tyrimo duomenys parodė, kaip įprastai mokyklų bendruomenės sprendžia problemas ir kokios yra jų tipinės reakcijos į iškilusias sudėtingas situacijas. Įvykus KP intervencijoms išryškėjo kūrėjo vaidmuo sprendžiant problemines situacijas mokyklose. Tyrimo rezultatai atskleidė ryškius mokytojų ir mokinių įpročių, reakcijų ir elgesio pokyčius bei transformaciją. Tyrimas parodė, kaip keitėsi mokinių, mokytojų santykiai, atskleidė, kas yra svarbu norint, kad mokykloje nebūtų vengiama probleminių situacijų, bet jos būtų sprendžiamos pasitelkiant kūrybingumą.

Pagrindinės tyrimo įžvalgos trumpai:

Adaptacinio laikotarpio išskirtinumas ir problemų sprendimo ypatumai

„Lūžio taškais“ ugdymo sistemoje vadinami momentai, kai vaikai dažniausiai keičia mokyklas – ikimokyklinė klasė, penkta ir devinta klasės. Tyrime dalyvavo dvi penktos ir viena devinta klasė. Visos šios klasės turė-

jo bendrą požymį – klasės buvo sudarytos iš moksleivių, kurie anksčiau mokėsi skirtin-gose mokyklose.

Tyrimo duomenys parodė, kad atsiskyrę nuo ankstesnės klasės moksleiviai išgyvena vienatvę, jaučiasi sutrikę, ieško santykio ir savo vaidmens naujoje klasėje. Praėjus daugiau nei pusmečiui drauge besimokant vienoje klasėje moksleiviai prisimena, kai mokslo metų pradžioje jie dar nepažinojo vienas kito. „Kūrybinių partnerysčių“ projekto metu buvo skirta pakankamai dėmesio ir laiko, kad mokiniai galėtų atrasti bendrą kalbą su bendraklasiais ir juos labiau pažinti. Anot mokytojų, mokslo metų pradžioje „lūžinių taškų“ klasės būna nesusiformavusios, mokytojai įvardina, kad klasėse vyrauja tarpusavio santykių aiškinimasis bei bandymas sukurti ir suprasti, kokios normos gali vyrauti klasėje. Būtent dėl tokios situacijos pirmąjį pusmetį mokytojams sunku dirbti, o mokiniams – mokytis. Mokytojų teigimu, pirmąjį pusmetį moksleiviai negalvoja apie mokymąsi, kadangi jie mokosi, kaip išgyventi klasėje, tuo metu svarbiausia – tarpusavio santykių tema. Pirmiausia tiek penktokams, tiek devintokams reikia išmokti išgyventi klasėje, suprasti, kaip veikia sistema, priprasti prie taisyklių, vyraujančių normų, bendros tvarkos ir mikroklimato. Mokytojai pastebi, kad tik po pusės metų klasės pradeda formotis, moksleiviai atranda savo vaidmenį, aiškėja klasės lyderiai, įsivyrauja bendras supratimas, kaip visiems drauge klasėje gyventi ir veikti.

Tyrimo metu buvo bandoma išsiaiškinti, kaip įprastai mokykloje reaguojama ir kaip sprendžiamos probleminės situacijos. Tyrimo duomenys parodė, kad dažnai mokytojai vengia įvardinti problemas, nori išvengti pokalbio apie jas. Išryškėjo, kad mokyklose vyrauja skubotas problemų

sprendimas, įprastai siekiama kuo greičiau išspręsti iškilusius sunkumus, neskiriant laiko gilesnei analizei, tačiau bandant kuo greičiau eliminuoti problemą, kadangi ir taip mokyklos gyvenime problemų yra itin daug.

Kūrėjų organizuojama „Mokytojų klubo“ veikla, siekianti padėti mokytojams spręsti problemas, anot pačių mokytojų, buvo varginantis procesas. Darbas vykdavo po pamokų, mokytojai būdavo pavargę ir nenorėdavo gilintis į problemas, jiems norėdavosi atsipalaiduoti ir drauge nuveikti ką nors linksmesnio.

Tyrimas parodė kelis vyraujančius problemų sprendimo elgesio šablonus. Vienas iš jų – mokytojai bando klasės problemas išspręsti patys, jei taip nepavyksta, tuomet kreipiamasi į pavaduotoją ar socialinį darbuotoją. Kitas elgesio šablonas – bandyti, patirti ir tuomet pasimokyti iš patirties. Mokytojai tarpusavyje dalinasi turima patirtimi, ieškodami sėkmingų darbo pavyzdžių, tokiu būdu atrandama patarimų ir sėkmės istorijų, kuriomis gali pasinaudoti su problema susidūrę mokytojai.

Kūrėjo vaidmens svarba

Kūrėjai mokykloje yra tarsi veidrodis, atspindintis mokyklos bendruomenės narių elgesį, situacijas, skatinantis pažiūrėti į save ir reflektuoti. Tyrime dalyvavę mokytojai pastebi, kad refleksijos metu kūrėjai išryškindavo jų savybes, kurių anksčiau patys mokytojai nepastebėdavo. Tokios situacijos mokytojams padėjo labiau pažinti save.

Analizuojant tyrimo duomenis paaikškėjo, kad kūrėjai tampa tarpininkais tarp problemos ir jos išsprendimo. Mokykloje vyravęs skubotas problemų sprendimo šablonas KP

projekto metu keičiasi. Mokytojai įvardina, jog jie jaučia kūrėjų išskirtinumą iš kitų veikėjų (švietimo institucijų, tėvų ir t. t.), kurie norėtų padėti mokykloje spręsti problemas. Kūrėjai nepuola pateikti sprendimų ir patarimų, tačiau užpildo tą erdvę tarp problemos ir sprendimo radimo. Kūrėjai sukuria tokią erdvę, kurioje mokytojai gali skirti laiko problemos analizei nepriimdami skubotų sprendimų. Kūrėjai atspindi situacijas, kelia klausimus, skatina refleksiją, ragina įsijausti į skirtingus veikėjus, dalyvaujančius probleminėje situacijoje, dalintis jausmais, mintimis, idėjomis ir tik tuomet ieškoti problemų sprendimo variantų drauge su kitais kolegomis.

Kūrėjai kuria erdvę eksperimentavimui ir mokymuisi. Jie klydimą įteisina kaip normalų reiškinį suteikdami administracijai ir mokytojams pasitikėjimo savimi ir saugumo jausmą. Jaučiamas mokyklos administracijos darbuotojų ir mokytojų palengvėjimas: kūrėjai savo darbu ir pavyzdžiu parodo, kad galima klysti, bandyti iš naujo ir svarbiausia – nebijoti to daryti.

Kūrėjai ugdo moksleivių sąmoningumą. Kūrėjai su moksleiviais elgiasi kaip su suaugusiais ir tai skatina moksleivius elgtis kaip suaugusius. Kūrėjai moksleiviams padeda būti sąmoningesniems sprendžiant apie tai, kas vyksta jų klasėje, kaip jie elgiasi vienas su kitu, padeda moksleiviams klasėje išsakyti savo jausmus ir mintis. Moksleiviai vertina, kad kūrėjai aktualizuoja ir paaiškina mokykloje nusistovėjusius, savaimę suprantamus reiškinius.

Pastebima, kad „Mokytojų klubo“ veikloje darbas apimdavo platesnį kontekstą, sprendžiant problemą įtraukti ne tik tie mokytojai, kurie yra susiję su sprendžiama problema, bet ir kiti mokytojai. Tokiu būdu

kūrėjai skatino mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą, pabrėždami, kad ir dirbant su moksleiviais bendradarbiavimas yra svarbus elementas siekiant ugdyti kūrybiškumą. Mokytojai išmoko konkrečių metodų, skatinančių moksleivių bendradarbiavimą, ir juos drauge su kūrėjais taikydavo pamokų metu.

„Kūrybinių partnerysčių“ programos ir kūrėjų kuriamas pokytis

Moksleiviams

Keičiasi moksleivių savijauta prieš ir po projekto: nuo įtampos ir baimės prie laisvės ir nusiramino. Dviejuose tyrinėjamuose atvejuose moksleiviai labiau pažino vienas kitą ir dabar jie patiria gerokai mažiau baimių: mažiau baisu prieti prie bendraklasio, mažiau baisu padaryti kažką ne taip, nes nebijoma pasirodyti ne taip, kaip iš tavęs tikimasi. Gerėja moksleivių tarpusavio santykiai. Pastebima, kad moksleiviai tampa draugiškesni, pradeda vienas kitą labiau girdėti, įsiklausyti. Moksleiviai išmoksta ne tik klausyti kitų, bet ir išsakyti nuomonę. Mokytojai įvardija pokyčius klasėse – projekto pabaigoje jie pastebėjo, kad moksleiviai daug atidžiau vienas kitą išklauso ir nebekomentuoja kitiems bendraklasiams kalbant. Įvyko ryškus pokytis moksleivių santykių atžvilgiu. Projekto metu jie išmoko išsakyti savo jausmus ir nuomonę, priima kitų jausmus bei nuomonę nesijuokdami.

Tyrimo duomenys atskleidė, kokių sąlygų reikia, kad gerėtų klasės tarpusavio santykiai. Paaiškėjo, jog suaugusiųjų reakcija yra itin svarbi norint išspręsti sudėtingas situacijas. Viename tyrinėtame atvejuje liko neišspręsta problema, kadangi suaugusieji nereagavo į klasėje kylančias moksleivių tarpusavio santykių problemas ir įtam-

pos situacijas. Buvo tikimasi, kad moksleiviai patys išspręs tarpusavio nesutarimus, o moksleiviai tikėjosi pagalbos iš suaugusiųjų, kaip jiems elgtis, kad situacija gerėtų.

Mokytojams

Kūrėjų įgyvendinta „Kūrybinių partnerystių“ programos veikla padėjo pakeisti mokytojų reakciją į problemines situacijas: pradeda reaguoti ramiai, ieškant kitokių – konfliktą mažinančių – sprendimų. Tyrimas parodė, kad pasikeitė mokytojų savijauta, jie pradėjo į problemines situacijas reaguoti ramiai ir atrasti kūrybišką ir visiems priimtina, palankų sprendimą. Mokytojai supranta, kaip svarbu atpažinti savo emocijas ir apsvarstyti, kaip elgtis toliau.

Užsimezgė mokytojų ir moksleivių santykis. Dviejuose tirtuose atvejuose mokytojai pastebi, kad jie labiau pažino moksleivius ir sukūrė su jais ryšį. Mokytojai suvokia, kad geriau pažinodami moksleivius jie gali parinkti tinkamesnes užduotis ir priimti sprendimą, kaip organizuoti mokiniams tinkamiausią ugdymo procesą.

Projekto metu mokytojai labiau įsigilino ir patyrė refleksijos naudą. Jie suvokė, kad refleksija nėra vien tik apie mokomą dalyką, bet ji apima ir moksleivių savijautą. Mokytojai praktiškai įsitikino, kad jei moksleiviai dalinasi savo jausmais pamokoje, tuomet užsimezga ryšys tarp mokytojų ir moksleivių ir gali būti, jog būtent tai paskatina moksleivius labiau mokytis mokomojo dalyko.

Tyrimas atskleidė, kad KP projekto metu mokytojai keičiasi, jie tobulėja: mokytojai išmoko struktūruoti pamoką, išsikelti tikslesnius uždavinius. KP veiklose įgyta patirtis mokytojams suteikė pasitikėjimo savimi ir

pasididžiavimo savo darbu jausmą.

Atsakymas į pagrindinį tyrimo klausimą

Apibendrintai atsakant į pagrindinį tyrimo klausimą, koks yra kūrėjo vaidmuo adaptaciniu laikotarpiu 5-je ir 9-je klasėje („lūžio taškuose“) sprendžiant ugdymo proceso problemas, remiantis tyrimo duomenimis, galime pasakyti, kad kūrėjas užima tarpinę poziciją tarp problemos ir jos išsprendimo. Šiame vaidmenyje kūrėjai kviečia mokytojus ir moksleivius sustoti, analizuoti situaciją, kelti klausimus ir nuolatos reflektuoti, apmąstant savo elgesį. Kūrėjai refleksijos būdu bei atspindėdami jų situaciją, elgesį padeda mokytojams ir moksleiviams įžvelgti sprendimą ir paskatina imtis veiksmų. Tyrimo metu pastebėta, kad tokia kūrėjų pozicija gerina tarpusavio santykius tarp pačių mokinių, mokytojų bei tarp mokytojų ir mokinių. Pagerėję tarpusavio santykiai yra itin svarbūs siekiant mokytis ir mokytis bei prisideda prie probleminių situacijų sprendimo. Pamažu stiprėja mokytojų įgūdis analizuoti ir reflektuoti, ir tokiu būdu kinta jų reakcijos į problemines situacijas, pradeda reaguoti ramiau, į situaciją žvelgiama iš įvairių perspektyvų.

Programos „Kūrybinės partnerystės“ modelio aprašymas

„Kūrybinės partnerystės“ yra kūrybiško mokymosi programa mokykloms nuo 2011 m. įgyvendinama Lietuvoje. Tai yra ilgalaikis mokytojų, mokinių ir kūrybinio sektoriaus profesionalų (architektūros ir dizaino, kino, literatūros, vaizduojamųjų, scenos menų, mokslo, žurnalistikos ir kt.) bendradarbiavimas, kuriuo siekiama:

- Ugdyti vaikų kūrybingumą¹, įkvėpti, padėti mokytis ir didinti motyvaciją.
- Vystyti mokytojų kūrybiško darbo gebėjimus.
- Padėti mokykloms tobulėti ugdant esminius XXI-ojo amžiaus gebėjimus.

„Kūrybinių partnerysčių“ metodologija pagrįsta požiūriu, kad kūrybingumas nėra vien su menais susijęs dalykas, bet platesnis gebėjimas kelti klausimus, jungti skirtingas sritis, spręsti problemas ir bendradarbiauti. Todėl kūrybingumas šioje programoje ne siejamas su užklasine veikla, bet tampa integrali bet kurios pamokos dalis. Projekto kuriama unikali mokymosi patirtis vaikams, kai emocijos ir pojūčiai, asmenybių skirtinumas, klausimai ir klaidos tampa mokymąsi pagilinančiais, o ne jam prieštaraujančiais dalykais.

Mokytojų profesinis tobulėjimas yra centrinė šios programos ašis. Mokytojų mokymosi procesas „Kūrybinių partnerysčių“ metu iš esmės skiriasi nuo įprasto mokytojų mokymosi seminarų metu:

- Mokytojai mokosi dirbdami *kartu* su kuriančiais žmonėmis – savo kūrybinių sričių profesionalais, kurie geba kurti įtraukiančią, asmenišką mokymosi patirtį kiems.
- Mokytojai mokosi dirbdami savo darbo vietoje – *savo* klasėje su savo mokiniais. Toks mokymosi būdas mokytoją „įmeta“ į eksperimentavimo procesą ir neleidžia gautų žinių tiesiog saugiai nepanaudoti praktiškai.
- Mokymasis yra tęstinis – dirbama reguliariai su tais pačiais kuriančiais žmonėmis, kurie kartu su mokytoju įsivardina tikslus, eksperimentuoja, reflektuoja, stebi vaikų ir paties mokytojo elgesio pokyčius. Taigi mokytojas nėra paliekamas vienas savo mokymesi.

„Kūrybinių partnerysčių“ modelį sudaro teorinės prieigos (požiūris į kūrybingumą, mokymąsi, inovacijas), dalyvių atrankos modelis, kūrėjų parengimo darbui pagal KP modelį ir tęstinio profesinio tobulėjimo modelis, mokytojų profesinio tobulėjimo modelis, programos planavimo, valdymo ir vertinimo įrankiai, kokybės užtikrinimo sistema. Šie modelio elementai sudaro galimybę įgyvendinti į siekiamą poveikį orientotą programą, efektyviai pasitelkti kūrėjų pajėgumus mokymosi ir inovacijų procesui mokykloje. Tačiau taip pat šis modelis, pateikdamas conceptualius ir metodinius įrankius bei mokymosi ir inovacijų proce-

¹ Tyrimo ataskaitoje „kūrybingumas“ naudojamas, kai kalbama apie žmogaus savybes, o „kūrybiškumas“ – apie procesus, reiškinius.

so formata, nepateikia iš anksto žinomų sprendimų – kiekviena konkreti programa mokykloje kuriama remiantis situacijos analize ir unikaliu programos dalyvių (moksleivių, mokytojų, kūrėjų) indėliu.

„Kūrybinių partnerysčių“ programą sudaro trys etapai: planavimo, įgyvendinimo ir vertinimo. Toks procesas užtikrina, kad mokyklai netaikomas iš anksto paruoštas sprendimas. Planavimo etape mokykloje pradeda dirbti kūrybos agentas, kuris padeda mokyklai įsivardinti konkretų kūrybiško mokymosi projekto tikslą, kurio siekia kuriantis praktikas, mokytojai ir klasės ar kitos mokinių grupės moksleiviai. Vertinimo metu projekto patirtis tampa ugdymo inovacijomis, rekomendacijomis ir konkrečiais uždaviniais ateičiai. Todėl kiekvienas „Kūrybinių partnerysčių“ projektas yra unikalus. „Kūrybinių partnerysčių“ programos metu, šalia su viena klase ir jos mokytojais įgyvendinamo kūrybiško mokymosi projekto, veikia „Mokytojų klubas“. Tai savanorišku pagrindu susibūrusi mokytojų grupė, skirta profesinės praktikos tobulinimui, kartu analizuojant aktualius mokymo ir mokymosi iššūkius, kuriant ir išbandant inovatyvius ugdymo metodus. Projekto metu kūrybos agentas moderuoja „Mokytojų klubo“ veiklą, sukuria erdvę tyrinėjimui, eksperimentavimui ir mokymuisi.

„Kūrybinių partnerysčių“ modelis remiasi G. Claxton ir jo kolegų² išvystytu požiūriu į kūrybingumą. Anot G. Claxton, kūrybingumas – plati ir atvira mąstysena, tam tikra pasaulėjauta ir elgsena, leidžianti žmonėms pasiekti pilnatvę ir įveikti sunkumus. Kyla klausimas, kaip mokytis kūrybingumo, ką reikia daryti, kad kūrybingumas taptų mąstymo įpročiu; kokiais būdais būtų galima pakeisti nusistovėjusią mąstyseną, kad

kūrybingumas slypi ne tik menuose ir kad kūrybingi gali būti ne vien menininkai. Siekiami padėti lengviau atpažinti ir įvardinti kūrybingumą ugdymo aplinkoje, G. Claxton ir kolegės sukūrė penkių kūrybinio mąstymo įpročių (orig. „5 habits of mind“) modelį:

1. Vaizduotė: žaidžia idėjomis, remiasi intucija, jungia skirtingas sritis.
2. Smalsumas: stebisi, kelia klausimus, tyrinėja, ieško atsakymų, abejoja įsitvirtinusiomis prielaidomis ir normomis.
3. Atkaklumas: toleruoja neapibrėžtumo būseną, pripažįsta sunkumus kaip darbo dalį, drįsta būti kitoks.
4. Nuosekli praktika. Veikia praktiškai, stengiasi tobulėti, nuolat tobulina techninius įgūdžius, kritiškai vertina ir apmąsto.
5. Bendradarbiavimas. Geba dirbti su kitais, suteikia ir priima grįžtamąjį ryšį, dalinasi idėjomis ir kitais produktais.

Įgyvendinant „Kūrybinių partnerysčių“ modelį mokyklose ir atliekant tyrimą „Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ remiamasi būtent šiais kūrybingumo bruožais, sutelkiant dėmesį į tai, kaip pasitelkiant kūrybingumą sprendžiamos problemos mokyklose.

2011–2015 metais „Kūrybinės partnerystės“ buvo įgyvendinamos kaip nacionalinė programa, inicijuota LR švietimo ir mokslo ministerijos ir finansuojama Europos socialinio fondo lėšomis. Projektas vyko 138 Lietuvos mokyklose ir 6 socializacijos centruose, įgyvendinti 247 unikalūs „Kūrybinių partnerysčių“ projektai. Buvo dirbama su 1000 mokytojų ir 10 tūkst. vaikų, per tęstinės mokymų ir mentorystės programas darbui paruošta per 200 kuriančių profesionalų. Programos metu įgyti specifiniai gebėjimai

² <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/Progression-in-Creativity-Final-Report-April-2012.pdf>

kurti ir palaikyti produktyvią partnerystę tarp skirtingų sektorių atstovų.

Nuo 2015 metų „Kūrybinių partnerysčių“ modelį Lietuvoje įgyvendina asociacija „Kūrybinės jungtys“. Šiame tyrime ir kituose „Kūrybinių jungčių“ įgyvendinamuose projektuose mokyklose remiamasi pagrindiniais „Kūrybinių partnerysčių“ modelio principais ir procesais, adaptuojama išskirtinė šio modelio planavimo, vertinimo, kokybės užtikrinimo ir nuolatinio mokymosi sistema. Esminis intervencijos į mokyklą pokytis – kiekybinis.

Įgyvendinant nacionalinį projektą, vienoje mokykloje programą sudarydavo 40–90 kūrėjų sesijų per vienerius mokslo metus, o dabartinėse programose – 20–27 sesijos (1 sesija – 3–4 valandos). Šis pokytis, paskatintas pasikeitusios finansinės situacijos, reiškia, kad programoje liko mažiau erdvės atviram mokyklos mokymosi situacijos tyrimui. Kiekviena įgyvendinama programa turi konkrečią teminę kryptį, procesas, lyginant su originalia programa, daug detaliau struktūruotas.

Šio tyrimo kontekste trijose mokyklose programa buvo įgyvendinama 2017 metų sausio–gegužės mėnesiais. Jos teminė kryptis buvo su adaptacija 5-ose ir 9-ose klasėse susijusių problemų sprendimas, pasitelkiant kūrybingumo gebėjimus. Kiekvienoje mokykloje 8 sesijas dirbo kūrybos agentas(-ė) ir 10 sesijų dirbo kuriantis(-as) praktikė(-as). Projektas buvo įgyvendinamas kaip reguliarių sesijų ciklas, kuris vyko dviem paralelinėmis linijomis: su moksleivių klase, 2–4 jos mokytojais, ir su „Mokytojų klubu“ (6–12 mokytojų).

Ankstesni tyrimai

2012–2014 metais buvo vykdyti trys programos „Kūrybinės partnerystės“ tyrimai siekiant įvardinti ir atskleisti programos poveikį mokiniams ir mokytojams. Tyrimai parodė, kad „Kūrybinių partnerysčių“ praktika didina mokinių savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi, padeda atsiskleisti tiems mokiniams, kurie anksčiau neturėjo galimybių, ženkliai prisideda prie vaiko ir mokytojo emocinės gerovės, padeda vaikams įsitraukti į mokymąsi, suprasti jo prasmę, mažina psichologinį atstumą tarp mokytojų ir vaikų, o tai ilgainiui padeda mokytojams kurti kokybišką, visus vaikus įtraukiantį mokymosi procesą.

2012–2014 metais įgyvendintas „Kūrybinių partnerysčių“ modeliu pagrįsto ugdymo inovatyvumo tyrimas“ buvo skirtas įvertinti procesų ir produktų naujumą, originalumą ir perkėlimo galimybes, užfiksuoti vertingiausias inovatyvius procesus ir produktus, buvo siekiama išsiaiškinti, iš ko susideda „inovatyvus ugdymas“ ir kokių kūrybiškumo elementų reikia inovatyviam ugdymui. Viena pagrindinių tyrimo įžvalgų ta, jog ugdymo inovacija kuriama grupės žmonių, kurie randa bendrą tikslą ir asmeninę prasmę, išmokta derintis ir spręsti problemas įtraukdami visus dalyvius. Jie mokosi iš klaidų, tobulina emocinius gebėjimus. Didėjant įsitraukusiųjų inovatyviai mokytis ir mokyti žmonių skaičiui, formuojasi besimokančios organizacijos kultūra. Tokioje kultūroje kiekviena tolesnė ugdymo inovacija lengviau sukuriam ir ilgiau įsitvirtina kaip sisteminis poky-

tis. (Daugiau apie tyrimą: http://www.kurybinespartnerystes.lt/kp-tyrimai_)

2014 metais buvo atliktas „Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant udyumą tyrimas“. Tyrimo pagrindinis tikslas – nustatyti, kokios kompetencijos kūrėjams yra reikalingos dirbant mokykloje ir bendradarbiaujant su mokytojais. Tyrimo metu buvo sudaryti kūrėjų ir mokytojų kompetencijų modeliai, padedantys suvokti, kokios kompetencijos reikalingos kūrėjui, besirengiančiam dirbti su mokykla, kurie mokytojai geriausiai įsisavina KP idėjinės nuostatos ir yra linkę palaikyti jų tęstinumą projektui pasibaigus. (Daugiau apie tyrimą: http://www.kurybinespartnerystes.lt/kp-tyrimai_)

„Kūrybinės partnerystės“ yra vienas iš retų Lietuvoje vykdytų ugdymo projektų, kuris visu įgyvendinimo metu rėmėsi duomenimis ir analizavo savo poveikį. Tai paskatino toliau plėtoti projekto veiklas remiantis šiuo principu. Tyrimo „Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ idėja gimė iš noro įvertinti KP ir kūrėjų potencialą spręsti sisteminės Lietuvos švietimo problemas. Šiame kontekste sisteminėmis problemomis buvo apibrėžtos tos problemos, kurios yra dažnos ir pasikartojančios ne pavienėse, bet daugumoje mokyklų. Dalis tokių problemų kyla tuomet, kai mokiniai keičia mokyklą, tai yra pereina iš pradinės į progimnaziją ar gimnaziją, išsiskiria su dalimi (ar net visais) buvusiais bendraklasiais bei patenka į naują

klasę. Problemų sprendimas šiame tyrime yra suprantamas, remiantis G. Claxton penkių kūrybiško mąstymo įpročių modeliu. Kūrybiškas mąstymas yra laikomas svarbiausiu XXI a. gebėjimu, kuris įgalina spręsti kasdienes iššūkius ir problemas. Tyrimo metu buvo žvelgiama ir analizuojama, kaip mokyklose sprendžiamos problemos ir kaip kūrėjai įgyvendindami KP modelį skatina kūrybišką mąstymą ir tokiu būdu prisideda prie probleminių situacijų sprendimo¹.

---

1 G. Claxton, 2012, Progression in Creativity: Developing new forms of assessment. <https://www.oecd.org/edu/ceri/50153675.pdf>

Tyrimo dizainas

Tyrimo tikslas: atskleisti kūrybinių edukacinių intervencijų poveikį mokyklos bendruomenei.

Tyrimo uždaviniai

- Išsiaiškinti, koks požiūris į ugdymo problemas vyrauja mokyklos bendruomenėje (kaip jos sprendžiamos, kokie problemų sprendimo įpročiai vyrauja).
- Atskleisti, kas vyksta mokyklos bendruomenėje, kurioje veikia kūrėjas, sprendžiant ugdymo proceso problemas.

Tyrimo klausimas: koks yra kūrėjo vaidmuo adaptaciniu laikotarpiu 5-je ir 9-je klasėje („lūžio taškuose“) sprendžiant ugdymo proceso problemas?

Tyrimo dalyviai: kūrėjai, mokytojai ir moksleiviai iš trijų Vilniaus miesto mokyklų.

Tyrimo metodai:

- Giluminiai interviu su mokytojais
- Fokus grupė su moksleiviais
- Sociometrinė anketa
- Fokus grupė su kūrėjais

Tyrimo eiga:

Prieš kūrėjams pradėdant darbą mokyklose, moksleiviai 2017 m. sausio mėnesį pildė sociometrines anketas, pakartotinai šias anketas moksleiviai pildė kūrėjams pabaigus darbą, 2017 m. birželio mėnesį.

Individualūs interviu su mokytojais ir fokus grupės su moksleiviais vyko 2017 m. gegužės–birželio mėnesiais. Iš viso buvo

apklausti 6 mokytojai, po 2 mokytojus iš 3 skirtingų Vilniaus miesto mokyklų. Pirmoje fokus grupėje dalyvavo 7 moksleiviai, antroje – 8 ir trečioje – 8 moksleiviai.

Fokus grupės diskusija su kūrėjais vyko prieš kūrėjams pradėdant darbą mokyklose, 2017 m. sausio mėnesį, diskusijoje dalyvavo 6 kūrėjai. Kūrėjams pabaigus darbą mokyklose, 2017 m. birželio mėnesį, vyko antra fokus grupės diskusija su kūrėjais, kurioje dalyvavo 5 kūrėjai.

Tyrimo duomenų analizės eiga ir įžvalgų bei rezultatų pateikimas

Kokybinio tyrimo fokus grupės duomenys yra pateikiami informantų, o ne tyrėjo terminais. Tyrime buvo išlaikytas pagrindinis kokybinių tyrimų principas – fiksuojama visa informacija, kuri buvo reikšminga ir svarbi tyrimo dalyviams. Duomenys buvo nagrinėjami induktyviai, netaikant iš anksto numatytų temų. Analizės metu vyko surinktos informacijos skaidymas į prasminius vienetus juos koduojant ir pasižymint esmines mintis. Vėliau vyko empirinis temų aprašymas, kurio metu buvo išryškintos pagrindinės tyrimo įžvalgos. Šioje ataskaitoje yra pateikiamos apibendrintos tyrimo dalyvių mintys. Tyrimo įžvalgos yra suformuluotos tyrėjos, atlikus tyrimo metu surinktos medžiagos analizę. Tyrimo įžvalgos yra pagrindžiamos tyrimo dalyvių citatomis, kurios yra išryškintos kabutėmis „ “ ir pateikiamos melsvame fone. Tyrimo įžvalgas pagrindžia daugiau nei viena cita-

ta, tačiau tyrimo ataskaitoje pasirinkta citata, kuri išsamiausiai atspindi įžvalgą. Dėl anonimiškumo principo po citatų neįvardinamas pasisakęs tyrimo dalyvis. Citatų pabaigoje trumpiniai nurodo, iš kokių duomenų yra paimta citata, trumpinio pradžioje Ia, IIa, IIIa yra nuoroda į skirtingus mokyklos atvejus, MII nurodo, jog tai yra mokytojo individualus interviu, MFG nurodo, jog tai yra moksleivių fokus grupė. Trumpinys KFG nurodo, jog citata yra iš kūrėjų fokus grupės.

Tyrimo įžvalgos

I skyrius.

Adaptacinio laikotarpio išskirtinumas ir problemų sprendimo ypatumai

Tyrimo metu buvo siekiama suprasti, kuo išskirtinis yra adaptacinis laikotarpis ir kaip įprastai mokyklose buvo sprendžiamos šiam laikotarpiui būdingos problemos iki KP projekto. Šiame pirmajame skyriuje yra pateikta analizė, atskleidžianti penktokų ir devintokų savijautą, kuri ir parodo, kokie yra adaptacinio laikotarpio ypatumai. Taip pat atskleidžiama, kaip mokytojai reaguoja į problemines situacijas ir kokiomis priemonėmis jas bando spręsti. Svarbu įsijausti į penktokų ir devintokų pasaulį bei įsigilinti į mokykloje vyraujančius probleminių situacijų sprendimo būdus, siekiant suprasti, kokiame kontekste ir pradiniam taške pradėjo dirbti KP projekto kūrėjai, kad vėliau būtų galima aiškiau užčiuopti KP programos ir kūrėjų inicijuotą pokytį.

Vienatvė, sumišimas, santykio ir savo vaidmens klasėje ieškojimas

Tyrimo duomenys atskleidė, kad moksleiviai nepažįsta vienas kito, praėjus daugiau nei pusmečiui drauge besimokant vienoje klasėje moksleiviai prisimena, kaip mokslo metų pradžioje susipažinimas su bendraklasiais buvo labai trumpas ir oficialus, jie

neturėjo tokio ilgesnio ir išsamesnio susipažinimo vienas su kitu. Dėl to iki pat „Kūrybinių partnerysčių“ projekto jie vis norėjo ir tikėjosi atrasti bendrą kalbą su bendraklasiais ir juos labiau pažinti.

„Noriu pasakyti, kad pirmi mėnesiai nebuvo toks kaip susipažinimas su klasiokais, mes tiesiog bendravome su žmonėmis, kuriuos pažinojome iš praeitų mokyklų, ir nevyko toks dalykas kaip susipažinimas su nauju žmogumi.“ (IIIaMFG)

„Užduotys buvo nuobodžios, tiesiog per daug, tiesiog buvo atsistoji – pasisveikinkit dabar – ir viskas. Toks susipažinimas. O čia buvo („Kūrybinių partnerysčių“ metu) – pasakyk vardą, ką mėgsti, ko nemėgsti. (...) Reikėjo atsistoti, pasakyti vardą ir viskas taip ratu... Ir tai neveikė. Nebuvo tokio susidomėjimo, ir laiko mažai labai skirta tam, tiesiog viskas vyko labai trumpai: vardas ir iš kurios mokyklos, o per tuos užsiėmimus tu galėdavai, turėdavai daugiau laiko, galėdavai labiau pasipasakoti ir gal būdavo didesnis sudominimas, taip sudomindavo tas žmogus, kuris vesdavo tą projektą. Man tai asmeniškai sudomino.“ (IIIaMFG)

Atsiskyre nuo ankstesnės klasės moksleiviai jaučiasi sumišę, jie neturi draugų, nežino, su kuo ir kaip jiems pradėti bendrauti.

„Mes pasimetę, aš pasimetęs žiauriai jaučiausi, atskyrė nuo mano praeitos klasės, maždaug ką daryti, ką daryti, nes aš vienas. Maždaug visi iš vienos jie mokyklos kaip ir turėjo draugą, o aš tai vienas – su kuo bendrauju, kai visi užsiėmę, kaip ir turi su kuo bendrauti. O aš pasimetęs, kalba kalba, prie ko priėti, aš pasimetęs – gal prie mergaičių, gal prie berniukų, toks nejaukiai jaučiausi.“ (IaMFG)

Mokytojai jaučia, kaip mokslo metų pradžioje moksleiviai aiškinasi tarpusavio santykius, ieško savo vietos, o tai daro tyčiodamiesi, skaudindami vienas kitą.

„Kitas dalykas – klasės vidinis gyvenimas. Tarpusavio santykiai, nuolatinės patyčios buvo, stumdymaisi, išdykavimai skausmingi, užgavo, sulaužė akinius, pastūmė, įžeidė – ir visi skundžiasi auklėtojais.“ (IaMII)

Moksleivių tarpusavio santykių kūrimas ir transformacija

Mokslo metų pradžioje „lūžinių taškų“ klasės – penktokų ir devintokų – būna visai nesusiformavusios ir tik po pusės metų pradeda formuotis. Mokytojai įvardina, ką reiškia nesusiformavusios klasės – tai pasireiškia tarpusavio santykių aiškinimusi bei bandymu sukurti ir suprasti, kokios klasėje gali vyrauti normos. Pirmąjį mokslo metų pusmetį „lūžinių taškų“ moksleiviai matomi kaip vaikai, vėliau įvyksta pokytis, kuomet

jie pradedami laikyti labiau surimtėjusiais. Įdomu tai, kad skirtingi mokytojai tiek penktokus, tiek devintokus mato kaip vaikus ir elgiasi su jais kaip su vaikais.

Penktokai matomi kaip tie, kuriuos reikia prižiūrėti, globoti, jie yra įvardijami kaip vaikiški ir jų problemos priimamos kaip vaikiškos. Antroje mokslo metų pusėje jaučiamas didelis penktokų pokytis jų elgesyje ir juose pačiuose, jie tarsi matomi surimtėję, ramesni, manoma, kad pasikeičia jų požiūris. Tarsi įvyksta lūžis, kuomet penktokai apsipranta vieni su kitais, nurimsta ir išryškėja lyderiai.

„Penktokai, žinot, taip, penktokas yra toks: iki vasario, iki papildomų atostogų, ir penktokas po papildomų atostogų, nes iki to jie būna tokie nei tai pradinukai ketvirtokai, nes jiems labai reikia globos, auklėtojos, paskui juos reikia lakstyti, tai auklėtojai žino, kad vos ne per kiekvieną pertrauką. (...) Bet jau kažkodėl nuo vasario mėnesio, tai jau jiems ten kažkas pasidaro, jie įsitvirtina, pagauna, kad jie jau čia kažkaip, gal ateina jau ir į penktoko, šeštoko būseną ir jau jie visai kitaip – jie nusiramina, skundimaisi baigiasi, jau klasėse pradeda išryškėti lyderiai, vedantieji, klasės varikliai, tada ramesni vaikai, ir jie pradeda visai kitaip į viską žiūrėti, parimtėję.“ (IlaMII)

Mokytoja devintokus mato kaip vaikus, kuriems svarbu išugdyti atsakomybės jausmą ir supažindinti su mokykloje vyraujančiomis taisyklėmis.

„Man atrodo, jie dar yra labai vaikiški ir mokytojų užduotis gimnazijoje yra tas atsakomybės permetimas, kad tu atsakingas už savo mokymąsi, kad tu turi padaryti tą, jei neatsiskaitysi, tai bus taip, nesvarbu, kad pirmais metais tai vyksta per pažymį.“ (IIIaMII)

Dar vienas penktokų ir devintokų panašumas, kurį pastebi mokytojai, jog tiek vieni, tiek kiti moksleiviai aiškinasi tarpusavio santykius, ieško savo vaidmens klasėje. Jie tarsi dar nemoka dirbti komandose, kadangi dirbdami grupėse jie nori pasirodyti ar įrodyti, kas yra geresnis, tačiau nenori ieškoti bendrų sprendimų užduočiai atlikti.

Citata apie devintokus:

„Jie išvis nemoka dirbti grupėje, jie pradeda tarpusavyje, kuris ar geresnis, svarbesnis, linksmesnis, ne ginčytis, bet įrodinėti, o ne kartu ieškoti sprendimų.“ (IIIaMII)

Citata apie penktokus:

„Antras dalykas, kas man labai penktuose, jie nuo pradinių klasių pripratę, jie kaip ir kovojasi savo valdžią, kas čia, na, gal aš geresnė klasėje, ieško lyderio pozicijos, bet

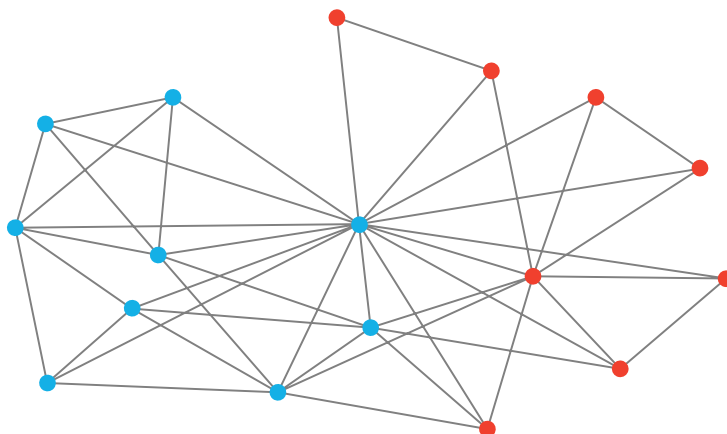
kartu jie labai vaikiški, dar skundžia vienas kitą, dar tokie, kaip sakau, viščiukai jau išsi-perėję, bet dar tokie.“ (IIaMII)

Pastebima nuolatinė santykių kaita ir klasės formavimasis. Penktokai nuolat gyvena santykių kaitoje, mokytoja pastebi, kad jie draugauja su vienais draugais, po to su kitais ir tik po kiek laiko galima pajusti bendrą klasės būvį.

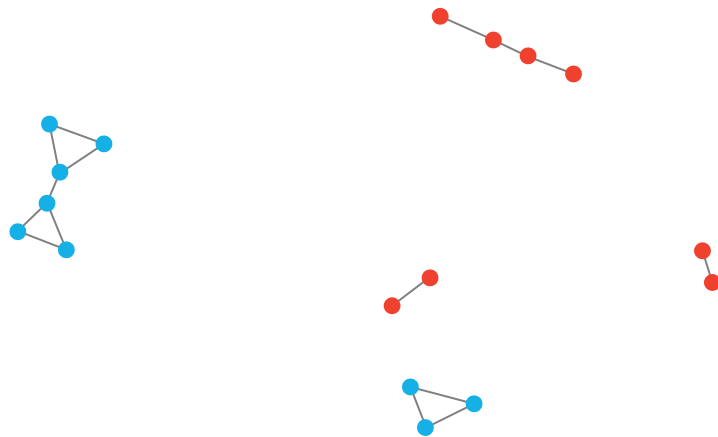
„Jie nepaklūsta jokiems fizikos dėsniams, mūsų klasei tas grupelių formavimasis, perėjimas iš vienos į kitą nepaklūsta fizikai jokiai, nes tas, kuris draugavo su tais dviem, staiga pereina į kitą grupelę, tie du išsilaksto arba prilimpa prie kitų ar prie jų iš kitos ateina, tai, žodžiu, vyksta formavimasis, bet mes jau turim tokį bendrą apvaskalą.“ (IaMII)

Moksleiviai taip pat patys stebisi, kad jų geriausi draugai dažnai keičiasi, penktoje klasėje jiems svarbiausia yra susirasti geriausią draugą.

„Susirasti geriausią draugą, jooo, nes visi būdavo... kad susirandi, gal jis po to nepatinka, paskui kitą susirasi, kažkaip keistai viskas.“ (IaMFG)

1 paveikslas. Draugystės ryšiai pirmajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Esame labai geri draugai“). Čia ir toliau mėlyna spalva žymi merginas, raudona – vaikus.

2 paveikslas. Draugystės ryšiai antrajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Esame labai geri draugai“).

Vienas tyrinėjamas atvejis puikiai parodo moksleivių santykių transformaciją. Moksleivių tikslas projekto metu buvo susirasti geriausią draugą, būtent tai ir įvyko projekto metu. Šią situaciją atskleidžia ir sociometrinis klasės tinklas. Nagrinėjant artimų draugystės ryšių tinklą (žr. 1 pav. ir 2 pav.) matomi ryškūs pokyčiai. Pirmajame tyrimo etape artimų klasės draugystės ryšių tinklas yra vientisas. Visi mokiniai yra susiję viename tinkle, nėra atskirų grupių. Tačiau antrajame tyrimo etape klasės struktūra kardinaliai pasikeičia. Klasėje yra penkios atskiros grupelės, kurių nariai draugauja tik su tos grupelės nariais. Tokį pokytį galima aiškinti pačių moksleivių aiškinimu iš fokus grupės, kuomet moksleiviai dalinosi, jog KP projekto metu jie labiau pažino savo bendraklasius ir taip galėjo atrasti tuos žmones, su kuriais labiausiai nori bendrauti. Pirmiausia tiek penktokams, tiek devintokams reikia išmokti gyventi, suprasti, kaip veikia sistema, koks mikroklimatas vyrauja mokykloje. Mokytojai jaučia, kiek daug reikia patirti penktokams ir devintokams, jie pirmąjį mokslo metų pusmetį mokosi išgyventi, suprasti, kaip veikia sistema, priprasti prie taisyklių, vyraujančių normų, bendros tvarkos ir mikroklimato.

„Adaptacija penktokų yra labai sunki, iki naujų metų vaikai ne tiek mokosi, kiek jie mokosi gyventi, ne dalyko mokosi, bet gyventi pamokoje, išgyventi klasėje, priprasti prie mokytojų įvairovės, priprasti prie pažymių, namų darbų gausos, užduočių įvairovės, prie mokyklos mikroklimato, prie bendros tvarkos. Gyvenimo pokyčiai atsiranda jiems tokiems. Ypač mano klasė labai adaptuotis turėjo.“ (laMII)

Probleminių situacijų analizė iš mokytojų perspektyvos

Mokytojai vengia spręsti problemas

Suvokiama, kad būtų daug naudingiau kalbėti apie konkrečią probleminę situaciją, tačiau mokytojai vengia kalbėti ir analizuoti problemas, nes jaučiasi pavargę. Tuomet jie kalba abstrakčiai, neįvardindami konkrečių problemų. Į pokalbį apie problemas mokytojai reaguoja emociškai, kad yra pavargę nuo problemų, ir mato, kad jų mokykloje yra tiek daug, kad jiems jas norisi tiesiog pamiršti.

„Ateina visi pavargę, niekas nenori kapstyti po problemas, kur visą dieną ir taip jau viskas buvo. Tada tokios išeina abstrakčios problemos. Kai situacija konkretnė, jau kitaip.“ (IaMII)

Kūrėjams susidarė įspūdis, kad mokytojai stengiasi tarsi išvengti problemų arba jas išspręsti kaip įmanoma greičiau. Kūrėjai pastebėjo, kad mokykloje vyrauja skubotas problemų sprendimas. Mokytojai gali greitai išspręsti problemą, nes jie rašo pažymius moksleiviams, tad vertinimo sistema yra tarsi įrankis, padedantis greitai, be ilgesnės analizės išspręsti problemą. Kūrėjus stebino, kad dažniausiai bandant analizuoti probleminę situaciją dėmesys yra kreipiamas į turimą patirtį. Jei neturi patirties sprendžiant problemą – tuomet turi kreiptis pagalbos į kolegas. Kūrėjų akimis, mokytojai į problemą reaguoja sakydami, jog reikia keisti požiūrį ar žiūrėti paprasčiau – tarsi norima sumažinti problemą.

„Dar pas mus labai aiškūs buvo, kad labai greitai išsprendžiau problemą: „Va, prieš savaitę surašiau dvejetus, nes jie nepadare, bet jie galėjo pasitaisyti, tai jie galėjo išsitaisyti, bet pamačiau, kad neveikia, nes antrą pamoką atėjus vėl tas pats buvo. Tai aš tiesiog sukaliau visiems vienetus, ir viskas...“ – labai ramiai sėdėjo ir buvo garantuota išeities tašku.“ (KFG)

„Mokytojos šnekėjo, kad problemos yra jų kasdienybė visiškai, krūvos problemų, nuolat, po dešimt per dieną. Tai toks įdomus dalykas man buvo, kad po to, kai pasakojo apie sprendimus, tai toks įspūdis susidarė, kad jos arba bando tų problemų ne išvengti, bet kažkaip žiauriai greitai ir ekonomiškai efektyviu būdu susitvarkyti su jomis, kuo įmanoma greitesniu būdu. Kai truputį gili-

nom, kaip tas problemų sprendimas atrodo, tai kalbama buvo tik apie patirtį, kur reiškiasi, jei yra problema – tai patirtis, jeigu pats turiu patirtį, – jei neturiu, tai kažkas kitas pasidalina ir tada yra resursai laiko ir pinigų, ir viskas... daugiau jokių kitų komponentų tame problemos sprendimo kelyje nėra.“ (KFG)

„Prisiminiau vieną, kad labai dažnai iš jų kartojosi tai „keisk požiūrį“, tai „paprasciau žiūrėk“, „pati kalta“, „ko taip nerviniesi“, „tai taip paprasčiau“. (...) Arba keisk požiūrį, arba niekuo man nepadėsit, nes viską esu išbandžiusi ir jau nėra išeities. Va toks yra matymas sprendimo.“ (KFG)

Problemų sprendimų procesas — varginantis ir emociškai sudėtingas

„Mokytojų klubo“ veikla, siekianti padėti mokytojams spręsti problemas, mokytojams buvo varginantis procesas. Darbas vykdavo po pamokų, mokytojai jau būdavo pavargę ir nenorėdavo gilintis į problemas, jiems norėjosi atsipalaiduoti ir drauge nuveikti ką norėdavosi linksmesnio. Net ir suvokiant, jog problemų sprendimas yra varginanti, bet naudinga veikla, mokytojams būdavo sunku.

„Bet minusas viso to reikalo ir tų problemų sprendimo, vat, aš nežinočiau šią minutę, kaip galėčiau patarti, ką galbūt reikėtų kitaip, bet esmė ta, kad problemas spręsti niekada nėra lengva, tai čia reikia įsigilinti, čia yra toks, kaip sakau, truputėlį varginantis darbas, o visgi tas „Mokytojų klubo“ laikas būdavo po pamokų, gero kai po pamokų, ir kada tu turi palikti,

sakykim, sau rūpimus darbus, persiorientuoti ir ateiti, tai, na, va čia buvo tas, kad mokytojai „gal ką nors linksmesnio, ką dabar čia mes tas...“ vat tas tiesiog variklis, kol įsigilindavai, reikdavo beveik baigti. Tai čia, vat, nežinau, kaip tą reikalą būtų galima pasukti, bet popamokinis laikas problemų sprendimui buvo varginantis.“ (IlaMII)

Mokytojai atvirai dalinasi, kad jiems emociškai buvo labai sunku tuo metu, kai buvo nagrinėjamas jų pateiktas probleminis atvejis. Problema buvo nagrinėjama iš įvairių perspektyvų ir tai vargino.

„Man buvo sunku – iš dalies pirmą kartą tokius bendrus patarimus davė, o kai nagrinėjome iš mokinių pusės, iš tėvų ir mokytojų pusės, į tą pačią problemą žvelgėme iš visų pusių, man tada buvo pačiai sunku būti, nes, ta prasme, vėl viską išklausti ir, tarkim, tu negali būti iš mokytojo pusės ar tėvų, nes tu neperlipsi, nes tu esi toj pusėj, kurioj esi, tą buvo labai sunku, kažkaip tą dieną tai tikrai labai pasivargo, nes ta problema susijusi su tavimi ir ją gvildena, ir po to gaunasi ta problema ne visai tokia, kaip kiti pradeda žiūrėti, nors prašė nevertinti, bet grynai ten metodus rašyti ir t. t.“ (IaMII)

Mokytojai jaučia gėdą ir kaltę, kad turi neišspręstų problemų. Nors yra gaunamas kolegų ir administracijos palaikymas, tačiau jaučiamasi nejaukiai, mokytojams gėda pripažinti, kad yra susiduriama su problemomis.

„Jiemsbuvogėdą prisipažinti, kad jieturi realių problemų ir net kai buvo atvejo analizė, tai ta mokytoja, kuri pristatinėjo, ji žiauriai nejaukiai jautėsi, ji kalta jautėsi, ji vos ne vienintelė jautėsi, kad ji turi problemą. Ją palaikė labai ir administracija, ir kiti mokytojai labai sakė, kad čia mes visi susiduriame su tuo, kad ji ne viena tokia, daug tokių.“ (KFG)

Mokytojai jaučiasi nepatogiai kalbėdami apie problemas, tad dažnai šneka abstrakčiai, o išnagrinėjus konkretų atvejį, mokytojai supranta, kad grupėje nagrinėjant konkrečią probleminę situaciją galima gauti daugiau pagalbos, atrasti daugiau sprendimo būdų.

„Iš kitų mokytojų išgirdau, kad jiems buvo tai labai naudinga, nes pamatė, kad kaip grupė gali padaryti, surasti daugiau sprendimų ir daugiau pagalbos ir būdų nei vienas žmogus. Pamatė, kad labai faina yra atvejo analizės principas, jei bus problemų, reikia eiti pas kolegas ir kartu pasišnekėti.“ (KFG)

Problemų sprendimo būdai: remiantis problemų sprendimų aprašu ir besimokant iš patirties

Anot tyrime dalyvavusių mokytojų, įprastai mokykloje vyrauja tam tikras problemų sprendimo šablonas, kaip sprendžiamos problemos. Pirmiausia mokytojai bando klasės problemas išspręsti patys, jei nepavyksta, kreipiamasi į pavaduotoją ar socialinį darbuotoją. Mokykloje vyrauja aprašai, pagal kuriuos mokytojai vadovaujasi sprenddami problemas. Mokytojai žino procedūras, kur gali kreiptis, kad gautų pagalbos. Tokia sistema yra tarsi laipteliai: pradžioje bandoma tiesiogiai kalbėti su moksleiviu, jei nepavyksta, tuomet – su moksleivio tėvais. Pabrėžiama, kad probleminėse situacijose svarbus žmogiškumo veiksnys. Vertinamas kontakto užmezgimas su moksleiviu ir jo tėvais sprendžiant probleminę situaciją. Jei kontakto nerandama, tuomet kreipiamasi į socialinį pedagogą.

„Priklauso, kokios yra problemos, mes patys bandome jas spręsti, o jei yra su mokinių elgesiu susiję, tai einame pas pavaduotoją ar socialinę, kuri atsakinga už mokinių elgesį, ir bandome spręsti kartu, bet šiaip auklėtojos pačios bando spręsti, kad nereiktų.“ (IaMII)

„O kaip reaguoja mokykla, pagal visus aprašus, ką turi daryti, kur kreiptis, jeigu ten, sakykime, kaip pavyzdys, nelanko pamokų, ten dar kažkas, pagal visas taisykles tada žiūrime. Yra tam tikri laipteliai, kas turi pradėti reaguoti į tą problemą. Jeigu mokytojai, tada mokytojas kreipiasi ten atitinkamai kažkur, jeigu klasės vadovas, tada klasės vadovas irgi atitinkamai kreipiasi kažkur. Bet pirmiausia tai žmogiškumo faktorius, visada bandome kalbėtis su tėvais, pirmiausia be tėvų, tada su tėvais, o tada, jei jau matome, kad kažkas neišsėina, tada keliamume toliau.“ (IIaMII)

„Oh, nežinau, man atrodo svarbiausia būna rasti kontaktą tarp vaiko, tėvų, tas tris: aš, vaikas ir tėvai. Jei randi kontaktą, tada problema išsprendžia dažniausiai, jeigu nerandi, tai vat tada reikia kreiptis pas socialinį pedagogą.“ (IIaMII)

Tyrime dalyvavusi mokytoja teigia, kad yra įpratusi problemas spręsti mokydamosi iš patirties: susiduri su problema, ją išsprendi arba ne – pasimokai iš klaidų ir toliau sprendi problemas.

„Nes, sakau, nes mes kiekvieną dieną su iššūkiais ir problemomis susiduriame darbe (...) Viskas ateina su patirtimi: ir padarai klaidų, ir tada iš tų klaidų išmoksti, ir tada kažkaip kitaip sprendi.“ (IIaMII)

Mokykloje įprasta spręsti problemas sukvietus tuos mokytojus, kuriuos sieja proble-

minė situacija, ir dalinantis patirtimi, kas kam yra pavykę, ir ieškoma sėkmingų darbo pavyzdžių. Mokytojai yra kviečiami kalbėtis ir dalintis patirtimi. Tokiu būdu atrandama patarimų ir sėkmės istorijų, kuriomis gali pasinaudoti mokytojas, kuriam reikia išspręsti problemą. Džiaugiamasi, kad šis modelis mokykloje yra pasiteisinęs ir jis yra naudojamas, mokytojai yra kviečiami bendro pokalbio pasidalinti patirtimi.

„Tiesiog mes ir susikviesdavome paraleliai – ten tai klasei dėsto mokytojai ir tai klasei kažkokia problema ar su vienu mokiniu, nesvarbu, bet dažniausiai stengiamės susikviesti tai klasei, tam mokiniui dėstančius mokytojus ir kalbėtis, nes nėra, mano gyvenime taip nepasitaikė, jei yra problema, tai, vadinasi, visi dirbantys mokytojai ir turi tą problemą, na, nėra. Vieni mes mokame, paimame savo kažkokius metodus, žinome, išlaviruojame, kitiems, atrodo, stengiasi, ir nesiseka, ir neranda tos nesėkmės, tai mes propaguojame tai, kad susėstume ir tada klaustume, o kam sekasi, o ką jūs darote, kad jums sekasi, ir taip esame išsikalbėję ir pabandę, ir mes, kaip administracija, prisidedame prie to. Daugiau per patyrimą turintys žinių, per tai. Jei sekasi, netingėkite, pasidalinkite, neslėpkite, ką tas žmogus daro ne taip, ar tas, kuris ne taip daro, tiesiog tame rate, taip prie arbatos klasėje, susistumiame suolus, ir pasikalbėkime. Ir jis išsikalba, ir vienas per kitą bandome kažką siūlyti, pagalvoti, tada po kiek laiko vėl, jei reikalinga, susitinkame, ar kažkas keičiasi, jeigu į gera, tai gerai, pasidžiaugiame, jei ne – tai vėl sėdime, gal kiti iš kitos pusės. Šiaip ne vieną kartą esame patyrę, kad taip daryti yra labai gerai.“ (IIaMII)

II skyrius.

Kūrėjo vaidmens svarba

Projekte dalyvavę kūrėjai yra kūrybinio sektoriaus profesionalai, turintys daugiau nei 5 metų patirtį įgyvendinant „Kūrybinių partnerysčių“ modelį įvairiose švietimo ar kultūros įstaigose. Kūrėjai yra dalyvavę tęstiniuose asmeninio ir profesinio tobulėjimo mokymuose, kuomet jie gilindavo savo žinias ir įgūdžius kūrėjo vaidmeniui atlikti. Kūrėjai yra asmenys, turintys patirties ir suvokimą, koks turėtų būti jų vaidmuo ugdymo procese. Šiame skyriuje pateikiamos išvalgos, kaip mokytojai, moksleiviai ir kūrėjai matė ir įvardino, kokie yra svarbūs aspektai kūrėjo vaidmeniui atlikti, siekiant padėti spręsti adaptaciniam laikotarpiui būdingas ugdymo problemas mokyklose.

Kūrėjai tarsi veidrodžiai: atspindi elgesį, situacijas ir svarbiausia skatina refleksiją

Kūrėjai jaučiasi esą atsakingi už refleksiją, kurios metu jie yra tarsi veidrodis, kuris paskatina pažvelgti į situacijas iš įvairių kampų ir reflektuoti.

„Mokytojoms tai visą laiką buvau atsakingas už tą refleksiją po pamokos, atsisėdame ir pašnekame, kaip viskas vyko, nepavyko, (...), taibuvautasveidrodelis, atsakingas uždirstelėjimą, kas čia įvyko visomis prasmėmis.“ (KFG)

Kūrėjai padeda sulėtėti, apmąstyti, kas pavyko ir kas ne, stabdo inerciją, kad nebūtų automatiškų sprendimų, tačiau sustotų ir apmąstytų prieš veiksmą / pamokos planavimą / problemos sprendimą. Kūrėjai samprotauja, kad dažnai mokytojus pagauja inercija ir pamokos planuojamos neapmąstant priežastingumo ar prasmės, kodėl yra daromi vieni ar kiti dalykai. Nejučia automatiškai pasineriama į formą, bet ne turinį. Kūrėjai stengiasi mokytojams kelti klausimus, kodėl yra planuojami ar daromi būtent tokie veiksmai.

„Aš labai per visą darbą akcentavau, kad reikia išsikelti patyrimą priežastį ir išsikelti, koks tikslas, ką mes norime pasiekti, kad yra problema, kad ne iš karto sprendimas, bet – kokį mes tikslą norime pasiekti, na, ir kažkaip per kiekvieną sesiją. (...) Ir, žinai, simptomatika, kai planuoja pamokas, nepagalvoja, kodėl, na, priežastingumo: kodėl darysiu tokį veiksmą, o ne kitokį, tai aš bandžiau įvesti kaip siūlymą: darau – tai kodėl reikėtų jus skirstyti komandomis, o ne individualiai, kaip tai padės arba kaip tai padės triukšmo tematikai. Viskas pasijaučia, nueina į formą, pasimeta tikslas, kad triukšmą mažintų, užsižaidžia, kad faina forma, man įdomu daryti, bet kodėl. Gal čia tokia normali raida.“ (KFG)

Kūrėjas pastebi, kad pagrindinis jo vaidmuo projekte – padėti mokytojams aptarti ir reflektuoti praėjusios pamokos patirtį prieš

priimant sprendimą, kokia bus kita pamoka. Kūrėjas dalinasi, kad jis padėjo mokytojams pamatyti platesnį kontekstą, naudoti daugiau duomenų, apsvarstyti, kas pavyko ir kas nepavyko, prieš planuojant ateityje ugdomas veiklas.

„Aš galvoju, kad mano atveju, kad gal mokytojai problemų kontekste pradėjo gal daugiau duomenų naudoti, medžiagos daugiau prieš priimant sprendimą. Tarkim, kažkokių požymių matėsi planuojant pamokas ir panašiai, kad kažką galvoja, kas įvyko praėjusioje pamokoje, nes mes aptarėme, kas vyko, kas pavyko ir kas nepavyko. Ką galime nešti į kitą pamoką, ko vengti, tarsi požymiai buvo, kad planuojant pamokas, kas pavyko, tas kažkaip nešama, kas nepavyko, to vengiama. Tai tarsi pradėjo paisyti, kaip ir refleksijos poveikis, jei reflektuoja savo kaip mokytojos darbą, ką ji darė, kaip pamoka vyko, ir gauna kažkokių duomenų, tai ji juos bent jau kažkiek panaudoja.“ (KFG)

Mokytojai vertina, kad kūrėjai visuomet kiekvienai veiklai ar užduočiai pabrėždavo jos prasmę, kodėl tai yra daroma. Kūrėjai skatino refleksiją ir kiekvienos užduoties įprasminimą, susiejimą su mokytojų kasdieniu darbu klasėje.

„Kiekvieną užduotį apibendrindavo, kas, ir man atrodo, šitą akcentavom per refleksiją, kas labai patiko, ne tai, kad darytume dėl to, kad reikia kažką daryti, bet – kas iš to. Gerai, jūs čia tą ir tą pasakėte, tai kur tai panaudosite ir ką čia skatino šita užduotis, kiekvienos užduoties refleksija – tas buvo geriausia.“ (IlaMII)

„Vaidmuo svarbus ir reikalingas, kad tiesiog sudėliotų, sakykime, mes ten padarome kažkokią praktinę užduotį, kad tiesiog paskui ją aptartume, apibendrinti būtina, reflektuoti ir šiaip įdomios patirties papasakojo, tai irgi faini tokie vat dalykai. Svarbus vaidmuo. Ir nelengva, manau, nes prisitaikyti, mokytojų irgi tokių, visokių mokytojų yra.“ (IlaMII)

Kūrėjai jaučia, kad jų pagrindinis indėlis buvo mokytojams atskleisti ir parodyti praktinę refleksijos naudą ir prasmę, kaip ji gali būti naudojama ir ką ji gali suteikti. Mokytojai patys nustebė, kad refleksija juos suartino, kad jie pasijuto artimesni vienas kitam. Kūrėjai skatina mokytojus taikyti refleksiją ir padeda mokytis, kaip tai daryti, o mokytojai pastebi, kad jiems reikia mokytis patiems reflektuoti ir refleksiją taikyti praktikoje.

„O tas mano darbas, indėlis tai tiesiog buvo pakreipimas iš šalies, nes aš bandžiau kalbėti, apie refleksiją jiems pasakoti, tai supratau, jei yra teorija, tai jie iškart atsijungia, nes teorijai yra atmetimo reakcija, bet jei eini per praktiką, per patyriminį dalyką, buvau padariusi refleksiją tiesiog apie įsimintiniausius dienos momentus mokykloje ir jie pasikalbėjo, ir atrado panašumų, ir tada buvo patys nustebę, kad galima iš nieko kažką padaryti ir kad turiu panašių temų, ir atsirado tokių problemų, ir tada pradėjo dalintis, kaip tenai ar kas yra patyręs tokius dalykus, kur buvo jiems didelis atradimas, ir kad ta refleksija gali sujungti staiga žmones, atėjusius iš skirtingų, be jokio projekto bendro, kad gali būti ji naudojama ne po projekto, ne kažkada, bet tiesiog darbo dieną.“ (KFG)

„O ta refleksija tokia nuolatinė, kasdieninis problemyčių sprendimas, tą tai suprato, manau, ir to nebūdavo, žino tą refleksiją, žino, kad taikys, visi kalba, bet suprato, kad labai nemoka klausimų uždavinėti, tiesiog pajuto, kiek mes esame tragedija, na, žinai, jūs privertėte apie save sužinoti to, ko aš visai nenorėjau žinoti, aš nemoku klausimų užduoti.“ (KFG)

Trūkstama tarpinė grandis: tarp problemos ir jos išsprendimo

Jaučiamas kūrėjo išskirtinumas iš kitų veikėjų, kurie norėtų padėti mokykloje spręsti problemas. Kūrėjas nepuola pateikti sprendimų ir patarimų, tačiau užpildo tą erdvę tarp problemos ir sprendimo radimo. Kūrėjai prieš atrasdami būdą, kaip išspręsti problemą, visų pirma daug klausinėja ir skatina mokytojus įsijausti į visų situacijoje dalyvaujančių asmenų vaidmenis. Kūrėjai mokytojus ragina pamatyti situaciją iš įvairių pozicijų, skatina empatiją ir įsijautimą į kito žmogaus vietą. Kūrėjai yra tarsi tarpininkai tarp problemos ir jos sprendimo, siekiant, kad mokytojai taptų sąmoningesni apie aplinką ir empatiškesni ieškant sprendimo variantų.

„Labai džiaugėsi kūrėjo buvimu, nes, sakė, kad šitas projektas yra vienas ir vos ne vienas, kai šiaip visi ateina, jei yra problema ar kažką tais, ten tėvai, iš institucijų, ir visi sako, ką daryti, ir nebūtinai tai veikia, o čia, kai ateina kažkoks žmogus ir realiai dirba, ne nurodinėja, bet realiai dirba su kažkokia problema. Tai darbas ir yra bandymas, ir, žinai, sako, ir nėra tokios pagalbos iš kitur,

nes visi yra labai greiti su tais sprendimais, net mes ir darėme, buvo viena mokytojos problema, mes padarėme atvejo analizę, padarėme kitą žingsnį, prisiėmėme skirtingus vaidmenis ir jie patys pastebėjo, kaip jiems yra lengva būti pašaliečiais, nes iškart nori pasiūlymus teikti, žinai, kad ir ta problema – yra problema ir iškart yra sprendimas, o to viduriuko niekad neatsiranda, ir kažkaip atėjo tas supratimas, kad reikėtų tą viduriuką pagilinti.“ (KFG)

Kūrėjai sukuria erdvę eksperimentavimui ir mokymuisi

Jaučiamas mokyklos administracijos ir mokytojų palengvėjimas: kūrėjai savo darbu ir pavyzdžiu parodė, kad galima klysti, bandyti iš naujo ir svarbiausia – nebijoti suklysti. Tokia nuostata ir elgesys administracijai ir mokytojams suteikė pasitikėjimo savimi ir saugumo jausmą.

„Direktorius paminėjo, kad buvo įdomu, ypač kad kūrėjas klydimo faktorių atnešė, kad galima klysti, kas mokykloje, na, to negali būti, nes mokytojas viską visada turi žinoti ir jis turi ateiti su atsakymais ir kad galima imti ir suklysti, ir nebijoti, ir ieškoti, kažkaip tai jiems, kaip ir kitiems mokytojams, tokio pasitikėjimo, saugumo atnešė, kad viskas su manimi OK, jei aš nemoku ir visko nežinau iškart.“ (KFG)

Kūrėjas dalinasi situacija, kai leido mokytojai tarsi „suklysti“ ir po to su ja aptarti tai, kas įvyko. Klydimo patirtis yra vertinga. Kūrėjai sukuria erdvę eksperimentuoti, o vėliau organizuoja refleksiją.

„Yra keli dalykai, dėl kurių nesididžiuoju, rašiau, kad gerai, faina, kad būtų kažkas faina, kad ji padarytų, kad komandų pavadinimai pagal lotyniškus delfinų pavadinimus, žinai, kur visiškai nesuprasi, kaip tam vaikui tuos galus suvesti ir kad jie atseit pasidomės tuo delfinu grįžę. Nieko jie nepasidomės ten, žinai. Bet čia toks mažas komponentas tokių keistų dalykų, bet, žinai, ji bent pabandys, paskui aptarsime, bus kažkoks įvykis, eksperimentas. Dėl to ne visada sau leisdavau pasakyti, kad visai neužgaučiau.“ (KFG)

Ugdomas moksleivių sąmoningumas

Moksleiviai pastebėjo kūrėjų vaidmens išskirtinumą, jie vertina, kad kūrėjai su jais aptaria tarsi savaime suprantamus dalykus, kurie, pasirodo, moksleiviams nebuvo savaime suprantami. Kūrėjai su moksleiviais atvirai bendrauja ir skatina susimąstyti, parodyti tam tikrų reiškinių priežastingumą. Vienas iš moksleivių minėtų pavyzdžių buvo situacija, kuomet kūrėjas pristatė moksleiviams taisyklę, kurių privalu laikytis, tačiau pristatymas skyrėsi tuo, kad kūrėjai aptaria, kodėl reiktų taip daryti, ir kas atsitinka, jei taip nedarai. Jaučiama, kad moksleiviai gero-kai labiau įsisąmonina taisyklę tuomet, kai jiems paaiškinamas priežastingumas ir taisyklių prasmė.

„Susipažinti su taisyklėmis sunkoka buvo. Kad vienas kalba – kiti klauso, kad nebėgiotų, va tokios, aišku, visiems žinomos, bet vis tiek kažkaip. Kažkaip niekas jų neaptarinėdavo, jų nebūdavo ten, kad

yra viskas, gauni pastabą, bet niekas nežiūri, kad kodėl bėgioji ar dar kažką darai, o dabar kūrėjas ir paaiškina, kodėl nebėgioti ar dar kažką daryti. Na, paaiškina, kodėl taip negalima. Ta prasme, mes anksčiau nežinodavome, kodėl, pavyzdžiui, nenešioti uniformų, taigikoksskirtumas, ateini, nenešioji ar nešioji, o dabar žinome, kad uniforma, tu, sakykim, ateini iš kitos mokyklos, tai pagalvos, kad šitoj mokykloj, jei be uniformos, tavęs neatskurs tiesiog, arba bent ženkliuką turėti. Rodyti pagarbą mokyklai, ir visio.“ (IaMFG)

Kūrėjai moksleiviams atspindi jų elgesį, kuris, anot jų, nėra adekvatus. Atspindėdami situacijas, kūrėjai moksleiviams siekė kelti jų sąmoningumą, kad jie iš šono pastebėtų, kaip elgiasi, ir keistų savo įpročius.

„Kūrėja labai į jų sąmoningumą apeliavo, tas sąmoningumo užaugimas, o į tą labai daug įeina: ir girdi kitą, ir klausai, ir pagarba, ir gebėjimas pasisakyti. Aš pradėdau kalbėti ir kažkas būtinai šurmuliuoja, aš nutylu ir tylu, aš tada, žiūrėkit, aš jums parodau šitą modelį, tai kaip čia yra? Ir tada „aaa“. Gi jūs ne durni, ką čia apsimesate mažvaisiais, žinai, taip apeliuojai, nu kam čia jus tildyti mums pastoviai, ką, mes čia negalime po vieną šnekėti, o kaip jūs bendraujate kitur, kitose aplinkose, ką ir vienas per kitą rėkiate, va, į tokį paprastą, būtinių sąmoningumą jų ir tas, manau, labai suveikė, kad į juos kaip į suaugusius, lygia-verčius, normalius žmones žiūrėti, o ne į vaikus.“ (KFG)

Skatinant bendradarbiavimą ugdomas kūrybiškumas

Pastebima, kad „Mokytojų klubo“ veikloje darbas apimdavo platesnį kontekstą, sprendžiant problemą įtraukti ne tik tie mokytojai, kurie yra susiję su sprendžiama problema, bet ir kiti mokytojai. Tokiu būdu kūrėjai skatino mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą, pabrėždami, kad ir dirbant su moksleiviais bendradarbiavimas yra svarbus elementas siekiant ugdyti kūrybiškumą. Mokytojai išmoko konkrečių metodų, skatinančių moksleivių bendradarbiavimą. Kūrėjų darbo forma mokytojams buvo neįprasta ir tai pavertė pamoką įdomia ne tik moksleiviams, bet ir mokytojams.

„Tai čia tiesiog buvo ir mokytojų, kurie pirmiausia tam klube tai klasei nedėsto, tada buvo plačiau pažiūrėta, ne tik per pamokas, bet kaip padėti, kaip burti kolektyvą, ir per klasių valandėles, platesnės veiklos buvo paimta. Ir aš manau, kad visi metodai buvo netradiciniai, ne šiaip kaip pamokoj, tiesiogiai labai tokį dalykinį metodą, kad vaikai galėtų dirbti komandomis, kad jie bendradarbiautų, bendrautų.“ (IIaMII)

„Darbo formos, būdai, nes aš – lituanistė, tai įprastas darbo būdas yra – skaitai, rašai, kalbi, patikra, rašinėlis, klausomas tekstas, mokytojos pasakojimas, bet visi tie būdai apsiribodavo tuo, kad mes turime rašymo priemonę, turime sąsiuvinį, vadovėlį, lentą, kartais media sistema naudojama, filmas kažkoks pažiūrėtas, kažkas paklaustyta, o čia vaikai mokėsi ne pasyviai sėdėdami, bet judėdami ir jų sėdėjimo forma, kaip ratu susėdę ir darbas grupėmis, kaip jie susigrupuoja, vėl jie judėdami susigrupuoja tam tikrais būdais ir kiekvieną sykį vis kitaip į tas

grupeles patekdavo, ir jos būdavo skirtingos, tai, žodžiu, tie metodai vaikams įnešė lengvo laisvės vėjo, nes jie pamokoje suvaržyti jautėsi. Na, o man šiek tiek žaidybinė forma, pačiai įdomu stebėti juos, pačiai įdomu pamokoje būti.“ (IaMII)

Aiškliai juntama ir moksleivių įvardijama bendradarbiavimo vertė. Jie džiaugiasi, kad komandinės užduotys padėjo labiau pažinti bendraklasius. Moksleiviai patyrė ir suvokė, kad komandinis darbas nėra lengvas, reikia pasiskirstyti užduotimis, vaidmenimis ir sutarti, kuris komandos narys kokį darbą darys. Iki „Kūrybinių partnerysčių“ projekto moksleiviai neturėjo darbo komandose patirties, o dabar jie pastebi, kad jiems gerai sekasi atlikti užduotis drauge.

„Pas mane, kaip ir pas daugelį bendraklasių, buvo parašyta, kad reikėtų pagerinti komandinį darbą, ir, manau, kad po šito projekto mes tikrai pagerinome komandinį darbą, nes darome chemijoje praktinius darbus, komandose dirbam ir labai gerai dirbam. Ir kad nebaisu paklausti, pasakyti „tu padaryk tą užduotį, aš padarysiu tą“, ir panašiai. Tyrėjas: „O kaip prieš tai vyko komandinis darbas?“ Informantas: „Nevyko, nebuvo užduočių, neturėjom.“ (IIIaMFG)

„Tai tas pats, mano nuomone, tiesiog padėjo komandinis darbas ir taip atlikdavome jį labai nuoširdžiai, nes visi įdėdavo tam tikrų savo pastangų ir vis tiek kartu per tą lavą ėjome, ir dar ten kitus užsiėmimus darėme su komandiniais, ir tie patys vaidinimai, nes reikėdavo kartais vaidinti, nes būdavo duodamos temos ir reikėdavo parodyti ar atlikti užduotį, tai tiesiog taip leisdavo labiau pažinti bendraklasius per komandinius darbus ir tiesiog, kaip ir sakė, rasti panašumų. Vis tiek sukurti tą vaidinimą nėra taip lengva

ir taip pasiskirstyti vaidmenimis, kad ir tas, ir tas sutiktų, tai čia irgi reikia turėti valios, nežinau, kaip pasakyti.” (IIaMFG)

Vienas tyrinėtasis atvejais atskleidė, kad moksleiviai reflektuoja savo elgesį ir patys gali įvardinti, ko jie nori išmokti. Moksleiviai prisimena situacijas, kai dirbdami grupelėse nepriimdavo vieno moksleivio, kuris keldavo problemas, taip jie tarsi atsikratydavo problemų, tačiau toks būdas jiems nepatinka ir jie norėtų išmokti, kaip kitaip būtų galima spręsti problemas.

„Pavyzdžiui, būdavo ir grupių, kur jos sustardavo, bet kokio vieno vaiko tiesiog nepriimdavo. Jos atsikratydavo pačios to problemos centro, jeigu, tarkim, pas mus yra berniukas lyderis, kuris nori vadovauti, kuris nori statyti savo taisykles, mes tiesiog jį pašaliname ir problemos nebelieka, nors iš tikro aš norėčiau, kad kitaip būtų jos sprendžiamos. (...) Buvo ten iš mano grupės, buvo viena tokia bendraklasė ir jinai tiesiog nenorėjo iš karto, jeigu ji susodina kartu sėdėti, jinai iškart pradeda sakyti, tipo, ne, viskas, tavęs nepriimsime, tu daryk, ką nori, tu čia nereikalingas.” (IIaMFG)

Moksleiviai nori išmokti dirbti su skirtingais bendraklasiais, ne vien tais, su kuriais yra įpratę dirbti, jie suvokia, kad komandinis darbas jiems gali būti naudingas ateityje.

„Iš tikrųjų kartais, kai mokytojai suskirstydavo į grupes ir kažkam, tarkim, vienam vaikui tas nepatikdavo, kad ten, pavyzdžiui, kitas vaikas yra su juo. Tai prasidėdavo irgi visokie tokie kivirčiai, (...) bet mes turime išmokti dirbti su visais, ne tik su savo draugais, kadangi dirbti su savo draugais yra lengviausia, tu jau žinai juos ta prasme, o su vaikais, kurių galbūt tu nelabai įsigilinęs į juos ir jų

nepažįsti, yra labai sunku dirbti. Tai mes tiesiog bandėme jiems sakyti, reikia su visais išmokti dirbti, todėl kad gyvenime nebus taip, kad tu nori ir pasirenki, va, tas, tas ir tas mano, ta prasme, aš tikrai va su šitais, pavyzdžiui, būsiu žmonėmis, o iš tikrųjų visokių bus variantų ir ta esmė, ne visada galėsi pasirinkti.” (IIaMFG)

Kuriamas lygiavertis bendravimas

Moksleiviams įsiminė, kad kūrėjai priima kiekvieną moksleivį nei vieno neišskirdami ir neatstumdami. Moksleiviams patiko kūrėjų bendravimas, kuris buvo atviras ir nuoširdus, nepabrėžiant statuso, bendraujant su kiekvienu vaiku kaip su sau lygiu.

„Vaikiškas toks. Jo, mėgsta ir pajuokauja, ir įdomiau iš karto būna. Ir atėjęs pasisveikina. Ne taip kaip „labas rytas“, jo, jis ateina ir taip su visais (ranką spaudžia). Man labai patiko, kad jis ne taip, kad kaip klasėje visi dirba ar patildo, bet tas pats kaip namie – gali laisvai šnekėti. Tik nešūkauti.” (IaMFG)

„Man dar patiko tai, kad vedėjas, na, jisai taip kiekvieną priima, nei vieno neatstumia kažkaip taip. (...) Bendravo normaliai, ne taip, kad, va, aš tavęs klausiu „ką, tu tylėk ten“, o jis toks ramus, toks fainas, visiems patiko jis labai tikrai.” (IaMFG)

Jaučiamas skirtumas, kai pamoką veda mokytojas ar kūrėjas, kūrėjas pažadina vaikų vaizduotę, juos įtraukia, bando sukurti įsivaizduojamą realybę, kad moksleiviams būtų įdomiau mokytis. Moksleiviai vertina

kūrėjo pastangą tą pačią informaciją perteikti kitaip, nepamirštant humoro jausmo.

„Kad yra vedėjas geresnis. Jisai, jei mokytojai aiškina tą temą, jisai tą patį gali aiškinti, bet savo prideda kažką įdomesnio, taip kūrybiškai. Pavyzdžiui, įsivaizduokite, kad jūs esate partizanai, o ne tai, kad mokytoja tą ir tą datą iškalkite atmintinai, o jisai sako: „Įsivaizduokite, jūs – partizanai, įsivaizduokite, atakuojate miestą, čia yra žemėlapis“. Toks prigalvoja fainų užduočių, toks vaikiškas.“ (laMFG)

„Gal mokytojai rimtai, o jisai kaip prie bajorio mėgsta pajuokauti ir tada viskas įdomiau, kitomis akimis žiūrisi. Ne tai kad tenais, lietuvių kalba – viską atmintinai išmokti, ten... jo...“ (laMFG)

Subtilus vaidmuo: mokytojams – autoritetas, o moksleiviams – mokytojo pagalbininkas

Mokytojai kūrėją mato kaip laisvą, gebantį bendrauti, meniško požiūrio – mato kaip asmenybę, priešingą mokytojui, kuris jų akimis yra griežtas, susikaupęs, rimtas ir reiklus. Mokytojai jaučia, kad kūrėjo vaidmuo buvo jiems padėti, o mokytojais esti tarsi kūrėjų mokiniai, tačiau pamokose moksleiviai kūrėją matė kaip mokytojų pagalbininką. Tokia situacija mokytojus džiugina, kadangi mokytojais moksleivių akyse išlieka autoritetai. Kūrėjai pamokos metu subtiliai padeda mokytojams, nesureikšmindami savo vaidmens.

„Aš manau, kad vaikams turėjo poveikio, laisvės, bendravimas, meniškas požiūris, kad pati asmenybė yra kitokia negu mokytojais, nes mokytojais yra griežti, susikaupę, rimti, reiklūs, nes kitaip tos masės nesuvaldysi, o čia ateina vėjas laisvas, kuris kartu padeda žaisti, daro užduotis, paaiškina kaip mokytojas pagalbininkas pamokoje, jie nežinojo, kad jis mano mokytojas yra, mane moko, kaip juos ugdyti, jie matė jį kaip mano antrininką ir mokytoju net vadindavo, kuris žaismingiau, su kuriuo galima draugiškai kažką.“ (laMII)

Kūrėjai savo vaidmenį matė kaip pozityvaus įkvėpėjo ir paskatintojo, žmogaus, kuris palaiko mokytojus ir juos motyvuoja veikti. Mokytojais dirbdami su kūrėjais tai jautė, kad jie yra nuolatos padrašinami ir palaikomi. Kūrėjai mokytojams patardavo, pasiūlydavo, o sustojus švelniai tarsi paragindavo judėti toliau.

„O mokytojoms mano vaidmuo buvo pozityvaus pagalbininko, žinai, nes, na, ta prasme: (mokytoja) – Tema išvis yra tokia – trikampių panašumai – čia neįmanoma nieko padaryti, nebent jūs kažką sugalvosite, nes aš tai nieko, žinai, ir tada... (kūrėja) – O, žiauriai gera tema – trikampių panašumai – taigi darome. Ir tada (mokytoja) – Oooo, bet reikia prikarpyti. (kūrėja) – Tai prikarpytume, žiauriai faina, ką dar galime padaryti, ir tada, žinai... (...) kur tiesiog, na, pagalbininkas toks, šviesi tokia, šviesa tunelio gale, kur man, aš taip nesijaučiu, bet jaučiu, kad jiems taip yra.“ (KFG)

„O kūrėjas padėjo sudėti visus taškelius, aš drąsiai klausdavau, gaudavau atsakymų, labai dažnai tai būdavo patarimo tipo atsakymas, galbūt būtų geriau taip, o gal taip, bet

jūsų būdas irgi neblogas, gal kitą pamoką, kai bus ta tema, pritaikysime. Tai, žodžiu, labai gražia forma būdavo parodoma, kaip geriau, nors iš tikrųjų būdavo visą laiką skatinama, toks postūmis, į vežimėlį pasodintas esi ir gražiai pastumtas, kad pats, na, jei sustoji, tai dar šiek tiek stumteli, tai labai dėkinga esu.“ (IaMII)

Kūrėjų ir mokytojų santykis kito bėgant laikui. Pradžioje mokytojai nesuprato, ko iš jų norima, tačiau laikui bėgant susiformavo toks bendravimas, kai buvo taktiškai kritikuojama ir patariama, kaip veikti toliau.

„Pradžioje buvo sunku suprasti, ko iš manęs norima, bet jis ten man vaizdžiai pabraižydavo, kaip čia kodėl kas grafiniu būdu, jis man ten pamoką parodydavo, kaip čia, kodėl čia. Ir atsirado dalykinis sveikas bendravimas, kritikuojant, bet patariant. Arba ten idėjų kur krūvą turiu, sugeneruoju, surašau ir nusiunčiu su paklausimu, kaip jums atrodo, ar čia tiktų, gal man ko kito paieškoti, tai būdavo toks ir metodiškas, ir labai toks, pasakyti, korektiškas bendravimas.“ (IaMII)

Vertinamas lygiavertis santykis tarp kūrėjų ir mokytojų, kūrėjas dalyvavo visose veiklose tolygiai su mokytojais, tai mokytojams buvo stiprus ženklas, kuris juos džiugino, kad nebuvo atskirties tarp jų ir kūrėjų.

„Kas labai faina būdavo, kai tu darai užduotį ar atlieki, „na, jūs atlikite, aš pažiūrėsiu“. Ne, ji visą laiką kartu su mumis ir dalyvaudavo, ir pasisakydavo, ir ten, na, tas labai suartino, tikrai, jei susėdi į ratą, tai nėra, kad čia ji – čia mes. Ratas ir yra ratas, jei užduotis, tai užduotis.“ (IIaMII)

III skyrius.

„Kūrybinių partnerysčių“ programos ir kūrėjų kuriamas pokytis

Išsiaiškinus kūrėjo vaidmens specifiškumą ir jam būdingus aspektus šiame skyriuje yra pateiktos tyrimo išvalgos, kurios nurodo, kokį pokytį paskatino kūrėjai įgyvendindami „Kūrybinių partnerysčių“ programą mokyklose.

Moksleivių savijauta prieš ir po projekto: nuo įtampos ir baimės prie laisvės ir nusiramimo

Dviejuose tyrinėjamuose atvejuose moksleiviai pažino vienas kitą ir dabar jie patiria gerokai mažiau baimių: mažiau baisu prieiti prie bendraklasio, mažiau baisu padaryti kažką ne taip, nes nebijoma, jog pasirodysi ne taip, kaip iš tavęs tikimasi.

„Gal drąsiau bendraujame, nebaisu prieiti prie žmogaus, paklausti kažko, nebaisu pasirodyti durnam, nes labiau jie žino, koks tu esi, kada tu rimtai kalbi, o kada tu sakai vieną iš savo bajerių.“ (IIIaMFG)

Moksleiviai dalijasi savo išgyvenimais. Iki projekto jie jautė baimę, nerimą ir įtampą, moksleiviai bijojo laisvai kalbėti ar net stovėti, o dabar jie gali jaustis ramiai, jie jau žino, kaip aplinkiniai reaguos ir kokios yra nerašytos normos bei taisyklės jų klasėje.

„Man labai kažkaip po to projekto kažkaip kaip ir ne visus pažinojau, tai kažkokia įtampa ten taip, kad tik viską gerai pasakyčiau ten, jo, o dabar taip kažkaip laisviau. Aš netgi neradau, kaip stovėti, kaip neatrodyti keistai... joo. Bijodavai, o dabar gali ir nusiraminti. Tiesiog gal kai susipažinome, kad jau žinome, kas blogai, kas gerai, jau žinoma, ką galima daryti ir ko negalima.“ (IaMFG)

„Aš labai bijodavau prie lentos stovėti, nežinau kodėl, man tiesiog būdavo kažkas tokio „tik neiti, tik neiti“. O dabar jau nebijai, nes žinai, kad niekas nesijuoks, arba juoksis, bet nepiktybiškai.“ (IaMFG)

Dažnai moksleiviai įvardindavo, jog iki projekto jie bijodavo, kad kiti klasės draugai iš jų juoksis, projektui pasibaigus moksleiviai nebeturi tokios baimės. Pokytis tas, kad moksleiviai visiškai kitaip pradėjo reaguoti, jei jų bendraklasiai pradeda juoktis, dabar jie gali juoktis drauge su jais, nes suvokia, jog tai nėra daroma piktybiškai. Moksleiviai pažino vienas kitą ir jų baimė, kad iš jų bus pasityčiota, sumažėjo. Projekto metu moksleiviai išmoko reikšti savo nuomonę, pasitikėti savimi ir kitais, pradėjo gerai jaustis klasėje, mažiau bijoti.

„O aš visada bijodavau savo maistą ištraukti, nes praeitoje mokykloje visą laiką iš manęs tyčiodavosi, ką aš atsinešdavau, tai aš taip atsargiai, kuprinę pasislėpus valgydavau.“ (IaMFG)

„Pasitikėti kitais, nebijoti reikšti savo nuomonę, nebijoti išsitraukti maisto, nebijoti, kad draugai juoksis. Prie lentos viskas gerai, bet jei draugai juokiasi, man atrodo – iš karto kažkas negerai, o dabar jie juokiasi ir visada pats pradėdi juoktis, ir visai nebaisu būna.“ (laMFG)

Nekonkurencinis komandinis darbas skatina gerus moksleivių tarpusavio santykius

Dviejose tyrinėjamose mokyklose pastebima, kad klasės santykiai pasikeitė, moksleiviai tapo draugiškesni, pradėjo vienas kitą labiau girdėti, įsiklausyti. Moksleiviai taip pat pastebi, kad jie pasidarė atviresni savo bendraklasiams ir pradėjo daugiau bendrauti vieni su kitais.

„Šiaip klasė keičiasi, sako mokytojai, aš pati taip manau, tapo draugiškesni ir kaip kolektyvas, man atrodo, susiformuos tuoj, dar ne, bet jau tuoj, jie jau girdi, kas vyksta, jau dėl visų pasistengia, jau nepasako, jei mato, kad kažkam pakenks, aš manau, kad gera savybė.“ (laMII)

„Atviresni pasidarėme tokie, ne tai, kad... tik su viena drauge ir daugiau nemoku su niekuo kitu pabendrauti nei pasakyti, viskas, o dabar ir su kitomis bendraklasėmis jau bendrauju ir visa klase.“ (laMFG)

Prieš projektą moksleivių klasė nebuvo vieninga, moksleiviai draugavo su tais, su kuriais draugavo anksčiau, jiems atrodo, kad kūrėjai padėjo atrasti naujų draugų ir suvienyti klasę. Moksleiviai jaučia komandinio darbo naudą, dirbdami drauge jie atran-

da panašumo vienas su kitu ir tokiu būdu susidraugauja.

„Supažindinti vaikus, atrasti naujų draugų. Susipažinti su klase, kitais žmonėmis, nes mūsų klasė pačioj metų pradžioj iš visovisiatskirai buvo ir paskui viena kelionė kažkaip, ir tas kūrėjas, ir kažkaip suvienijo gal. Visi buvo, kad vienas kito nepažinojo, tik tie, kas, pavyzdžiui, nuo darželio bendrauja ar nuo mokyklos praeitos klasės, tik tie draugavo, o kiti atsiskyrę nuo visų.“ (laMFG)

„Mes susidraugavome. Jo, komandiniai darbai tiesiog priverčia, kad esi komandoje ir privalai pažinti kažką kitą, kad nebūtų taip atsiskyręs nuo komandos. Nes mes su vienu bendraklasiu, sakykim, visiškai nedraugavome, tada kažkaip atsitinka, kad kažkaip parašai savo mėgstamiausias spalvas, parašai ir paklausi, ir, va, sako: „Joo, mano irgi tokia pati ir taip pradėdi bendrauti, bendrauti, kol susidraugauji.“ (laMFG)

„Aš dabar atsimenu, mokslo metų pradžioj ji liūdna sėdėjo, aš galvojau: „Šita iki mokslo metų galo neišgyvens“. O dabar galvoju, žiūriu, žvengia. O dabar mintys, kaip ją atskirti nuo draugų, nes per daug susidraugavusi su visais, sėdi pamokoj ir nei iš šio, nei iš to juokiasi. Sėdi ir juokiasi.“ (laMFG)

Iki projekto moksleiviai jautė įtampą tarp bendraklasių, jų klasė buvo susiskaldžiusi, moksleiviai draugaudavo su keliais žmonėmis tarpusavyje. Po projekto moksleiviai jaučia ryškų pokytį: jų klasė tapo draugiškesnė, santykiai pagerėjo, jie nebijo vienas prie kito prieti ko nors paklausti, paprašyti ar padėti.

„Buvo daugiau tylos, daugiau baimės, na, kaip, baimės – tokia įtampa vieniems tarp

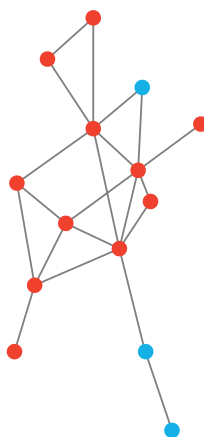
kitų. Klasė buvo labai susiskaldžiusi ir buvo taip, kad jei tu bendrauji su trimis žmonėmis, tai prie ketvirto žmogaus tu neprieisi, nebent gyvybės ar mirties klausimas, o dabar tu tiesiog nebijai prieiti, paklausti ar paprašyti kažko, ar tiesiog padėti, viskas tapo šilčiau.” (IllaMFG)

„Gal elementariausi pasisveikinimai, tu pradedi sveikintis su žmogumi. Tyrėjas: „O prieš tai nesisveikindavote su visais klasiokais?“ Informantas: „Ne, vis taip būdavo, na, kažkaip nebendrauji, tai kažkaip, tipo, nelabai... pasakai „labas“ ir jis galvoja... „mes nebendrujame, kodėl tu man sakai „labas“. Ir dabar taip pasisveikini ir tau labai šiltai atsako.“ (IllaMFG)

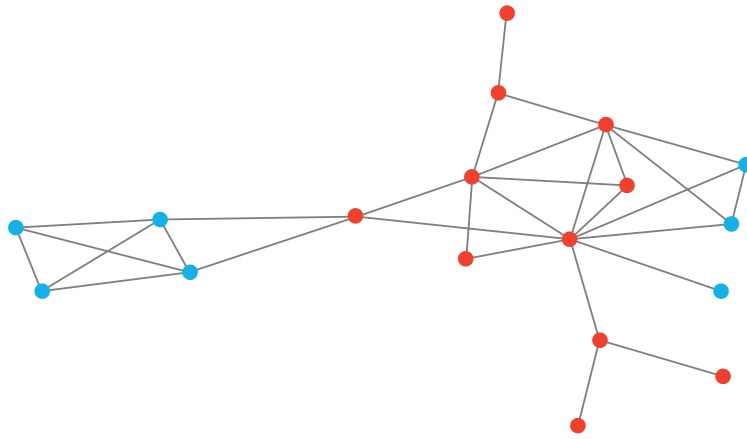
„Man atrodo, kad tikslas buvo pasiektas, kad visi susibendratų, suartėtų, nes kaip ir daugelis sakė, kad pradžioje mes visai nebendravome, buvo atskiros mažos grupelės, o dabar mes visi sueiname ir yra tie artimesni draugai, su kuriais mes labai bendrujame, ir po pamokų dažnai būname, ir tiesiog suartinu mus visus.“ (IllaMFG)

Klasėje pasikeitusius moksleivių santykius atspindi ir sociometrinio tyrimo santykių žemėlapiai. Tyrimo pradžioje viename iš tyrinėtų mokyklų atvejų moksleiviai įvardijo nuo 6 (pirmajame tyrimo etape – prieš prasidedant KP projektui) iki 20 (antrajame tyrimo etape – po KP projekto) žmonių, su kuriais, galėtų sakyti, jog bent kartais draugauja. Visi moksleiviai tiek buvo įvardinti kitų kaip draugai, tiek patys įvardijo kitus bendraklasius kaip savo draugus. Taigi klasėje nėra nei vieno mokinio, kuris būtų visiškai nesusijęs su kitais draugystės ryšių aspektu. Pateiktuose santykių tinkluose yra pateikiamos aukščiausios reikšmės – „Esame labai geri draugai“. Išryškėjo (žr. 1 pav. ir 2 pav.), jog trys respondentai abiejuose tyrimo etapuose su niekuo nėra susiję labai artimais draugystės ryšiais, tačiau matomas ryškus pokytis artimuose draugystės ryšiuose skirtingais tyrimo etapais. Pirmame etape matoma aiški keturių merginų grupė, neturinti jokios sąsajos su likusia klasės dalimi. Tačiau antrame tyrimo etape atsiranda jungtis. Antanas (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas) tampa jungtimi tarp šios

1 paveikslas. Draugystės ryšiai pirmajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Esame labai geri draugai“). Čia ir toliau mėlyna spalva žymi merginas, raudona – vaikus.

2 paveikslas. Draugysės ryšiai antrajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Esame labai geri draugai“).

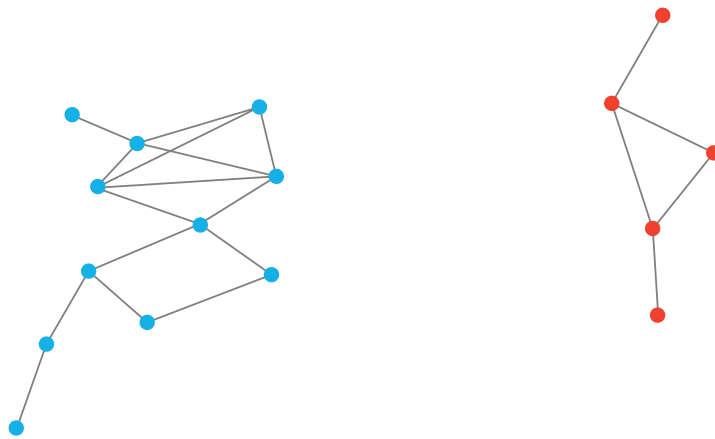
grupės ir kitų mokinių. Dar galime atkreipti dėmesį į Elžbietą (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas), kuri pirmame tyrimo etape artimą draugystės santykį turėjo tik su Sonata (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas). Antrame tyrimo etape šių merginų santykis tampa horizontalus, jos tuos pačius asmenis laiko gerais savo draugais. Taigi moksleivių tarpusavio santykių ryšiai klasėje tampa glaudesni. Svarbu pastebėti, jog šioje klasėje nėra aiškaus pasiskirstymo tarp lyčių. Mokiniai bendrauja vieni su kitais per daug nepaisydami lyties skirtumo.

Moksleiviai suvokė, koks buvo projekto tikslas – išmokti dirbti drauge. Moksleiviai pažino savo bendraklasius ir pradėjo bendrauti su daugiau bendraklasių, išmoko dirbti komandose.

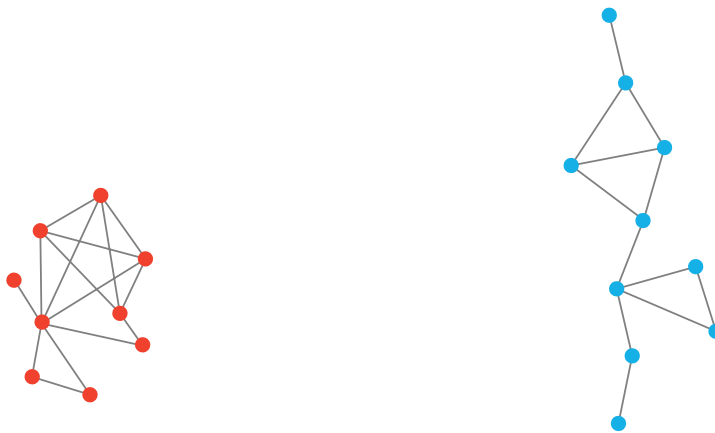
„Kad reikia bendrai kalbėti, o ne vienas ten kažką sugalvojo ir padarė. Jo, ir darė tokias komandas, kad, tarkim, pavyzdžiui, mes esame draugės ir mus į atskiras komandas, kad mes ir su kitais padraugautume. Ai, pirma buvo liūdna, o paskui gerai. Nes kai tik su vienu bendrauji, tai į kitus net nežiūri, o jei, sakykime, aš draugavau su tokiu Vyteniū, o jis išėjo ir, žodžiu, aš su kitais pradėjau bendrauti ir linksmiau pasidarė, nes kai

su vienu draugauji, jis jau tau pažįstamas ir su juo bendrauji, jau žinai, apie ką kalbėsi, jau nusibosta. O dabar jau su visa klase.“ (IaMFG)

Vieno atvejo sociometrinis tinklas iliustruoja, kokie pokyčiai atsirado analizuojant moksleivių bendradarbiavimo lygį (žr. 1 pav. ir 2 pav.). Bendradarbiavimo pamokų metu šioje klasėje yra daug. Kiekvienas mokinys bent kartais bendradarbiauja pamokų metu su nuo 12 (pirmame tyrimo etape, prieš KP projektą) iki 20 (antrame tyrimo etape, po KP projekto) bendraklasių. Vidurkis antrame tyrimo etape padidėjo nuo 14,1 bendradarbiavimo ryšio vienam žmogui iki 16,7. Tai reiškia, kad po projekto kiekvienas moksleivis turi beveik dar po tris žmones, su kuriais bendradarbiauja pamokų metu. Analizuojame tinklą struktūras, kai yra palikti tik glaudžiausi bendradarbiavimo ryšiai. Pirmame tyrimo etape buvo penki vaikinai, kurie su niekuo neturėjo artimų bendradarbiavimo ryšių. Antrame tokių mokinių mažiau – du. Pirmame tyrimo etape neturėję artimų bendradarbiavimo santykių vaikinai antrajame etape bendradarbiauja su kitais vaikiniais.

1 paveikslas. Bendradarbiavimo ryšiai pirmajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Nuolat dirbame kartu“).

2 paveikslas. Bendradarbiavimo ryšiai antrajame tyrimo etape (linijos žymi tik atsakymo variantą „Nuolat dirbame kartu“).

Pokytis neįvyksta, kai suaugusieji nereaguoja į moksleivių tarpusavio nesutarimus

Viename iš tyrinėtų atvejų moksleivių santykiai nepagerėjo. Moksleiviai ieškojo priežasčių, kodėl jiems nepavyko pasiekti projekto tikslo (susibendrauti), ir kas atsitiko, kad projektas nepatiko moksleiviams. Jie svarsto ir įžvelgia tris priežastis: pačioje projekto pradžioje, anot jų, nebuvo paaikškinta, koks yra projekto tikslas ir kokios veiklos jų laukia; nebuvo sutarta klasės taisyklių, kaip jie veiks projekto metu, kas

yra leistina, toleruojama ir kas – ne; moksleiviai įžvelgia, jog mokytojai skatindavo konkurenciją, vertindami, kas geriausiai ir kas prasčiausiai pasirodė – toks vertinimas sukeldavo kivirčus tarp klasės moksleivių. Šie pabrėžiami kaip itin svarbūs elementai siekiant, kad klasės moksleivių santykiai taptų artimesni.

„Dar, sakyčiau, tos pačios dirbtuvės kūrybinės, man nepatiko, nes mes nieko apie jas nežinojome, tiesiog atėjome ir pradėjome žaisti žaidimus, mums nebuvo plačiai papasakota, ko mes siekiame, koks mūsų tikslas, ką mes darysime, jei kažkas nesilaikys taisyklių. Aš manau, kad tai ir yra ta problema, dėl kurios vaikai tiesiog dar nesupranta,

kam jos buvo skirtos, stumdėsi, mušėsi ir mes nesusitarėme klasės elgesio taisyklių, kokios jos bus per tas pamokas, ir dar man nepatiko, kad mokytojai skatino, kaip ir tą, mūsų kivirčius, ginčius, kai jie tiesiog numeruodavo viską, kas geriausias, kas blogiausias. Kas geriausiai atliko užduotis, kas blogiausiai ir tai tiesiog skatino tuos kivirčius.“ (IIaMFG)

Moksleiviai aiškiai įvardina jų klasėje vyraujančią pagrindinę problemą – tai yra kivirčiai ir prasti tarpusavio santykiai ir patys bandė ją spręsti, tačiau jiems skaudžiausia, kad mokytojai ir kūrėjas stebėdavo jų kivirčius ir neįsikišdavo, nereaguodavo ir nepadėdavo jiems išspręsti šios problemos.

„Pati problema, ką aš mačiau, kad visi vaikai matė, kad yra kivirčiai, visi bandė juos savaip spręsti, vieniems pavykdavo, kitiems ne, bet patys mokytojai tiesiog stebėdavo, kartais galbūt net nepastebėdavo. Man trūko to įsikišimo, kad jie mums padėtų jas spręsti, išmokytų mus, kaip spręsti tas problemas, kad jau po to galėtume jas spręsti patys.“ (IIaMFG)

Moksleiviai dalinasi, kad tuo metu, kai jie tikrai stipriai susipykdavo, jie laukdavo pagalbos iš mokytojų, kad jiems padėtų išspręsti ginčą, tačiau mokytojai laukdavo, kol patys vaikai išspręs šią problemą. Tyrimo duomenys parodė, kad yra itin svarbi suaugusiųjų reakcija ir pagalba moksleiviams padedant aiškintis jų tarpusavio santykius. Jei yra skiriamas dėmesys moksleivių tarpusavio santykiams ir suteikiama pagalba, tuomet moksleivių santykiai gerėja, jei nėra reaguojama į moksleivių tarpusavio bendravimą – tuomet moksleivių savijauta ir santykiai nesikeičia ar net prastėja.

„Iš tikrųjų aš labai pritariu todėl, kad per kai kuriuos žaidimus, ta prasme, kai mūsų klasė susipykdavo, bet ne tai, kad susikivirčydavo, bet iš tikrųjų susipykdavo, ta prasme, iki visokių ten su laikraščiais trunkamūsi ir taip toliau. Tai iš tikrųjų mokytojai tiesiog kai kada pasakydavo taip: „Ai, tai jūs čia pasipykite, pasipykite, mes pastovėsime“. Ta prasme, iš tikrųjų, kad ne tai, kad sakytų: „Tai, vaikai, gal ten yra koks nors būdas susitaikyti ar kažkaip, ta prasme, kažkaip pasidalinti ten“, bet ne..., mokytojai čia nieko nedarė.“ (IIaMFG)

Moksleiviai išmoko klausyti kitų ir išsakyti nuomonę

Dviem tirtais atvejais mokytojai įvardina pokyčius klasėse, projekto pabaigoje jie pastebėjo, kad moksleiviai gerokai labiau vienas kito išklauso ir nebekomentuoja kitiems bendraklasiams kalbant. Įvyko ryškus pokytis moksleivių santykių atžvilgiu. Jie tapo draugiškesni, labiau išsako jausmus ir nuomonę, priima kitų jausmus bei nuomonę nesijuokdami.

„Per pačius projekto užsiėmimus jau mačiau, kad jie bendrauja jau visi su visais. Nėra taip, na, jei pačiuose pirmuose susitikimuose buvo tasai komentavimas pasisakymo, pradėjimas garsiai kalbėtis kitam kalbant, tai jau galiuose užsiėmimuose jie išmoko kartu atlikti užduotį ir pasisakyti nekommentuojant vienas kito, išgirsti ir išlaukti. Aš nežinau, kiek jie klauso įdėmiai, bet kad nekalbėjo ir tuo metu, kai buvo galimybė išgirsti, tai taip, manau, kad išmoko išsakyti nuomonę ir išklausti.“ (IIIaMII)

Moksleiviai pastebi, kad jie pasikeitė ir nebėra tokie, kokie buvo projekto pradžioje: jei anksčiau stengdavosi kiek įmanoma ilgiau tylėti, tai dabar drąsiai išsako mintis ir nebijo, kad kas pasijuoks.

„Nežinau, kaip aš įsivaizduoju, pati esmė, kas pasikeitė nuo pirmų iki paskutinių dienų, kad iš pradžių kas, kol buvo įmanoma, tol visi stengėsi tylėti, kol būtent tavęs asmeniškai nepakviečia kalbėti, tu tiesiog tyli ir stebi, o paskui patys labai drąsiai išsakėme savo mintis ir nebijojome, kad kažkas kitas pasijuoks iš to.“ (IllaMFG)

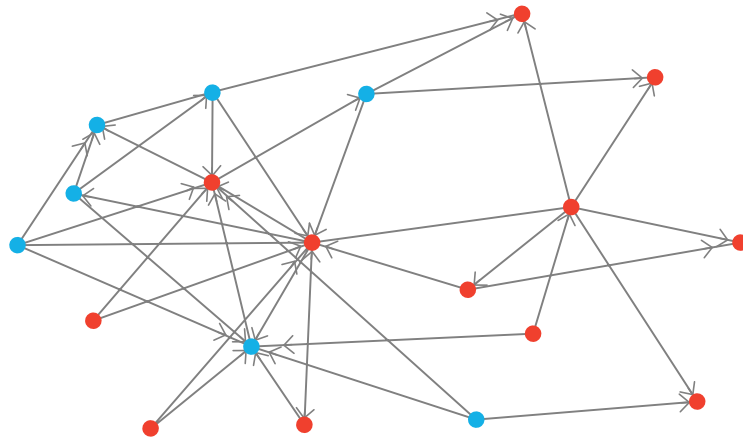
Moksleiviai džiaugiasi, kad projektas padėjo klasėje turėti ne vieną žmogų, kuris išsako savo nuomonę ir pagal ją visi kiti daro, bet dabar yra taip, kad klasėje yra išsakoma daug nuomonių ir bendrai atsirenkama, ir nusprendžiama, kas bus daroma. Moksleiviams tai didelis pasiekimas. Moksleiviai jaučiasi pastebėti ir išgirsti.

„Ką aš dar galiu pasakyti, kad iš pradžių buvo užduotys, statome iš makaronų pili, kažką tokio, tai kad visoj grupėj būdavo vienas bosas, kuris, vis tiek yra žmonių, kurie nebijo kalbėti prie mažai pažįstamų žmonių, ir tie žmonės dažniausiai vadovavo grupėms, ir iš to, kad dažniausiai būdavo vienas žmogus, kuris kalba, nes jam nėra baisu kalbėti prieš žmones, tai perėjo prie to, kad būdavo ne viena nuomonė ir ją darome, bet perėjo prie to, kad būdavo daug nuomonių, iš kurių atsirenkama bendrai, ką darome ir kaip darome. Sakytiau, kad čia buvo visai patobulėjimas. Ir kad mintys nebuvo ignoruojamos, bet buvo aptariamoms, kaip normalus variantas, kad ir kas tai pasakytų.“ (IllaMFG)

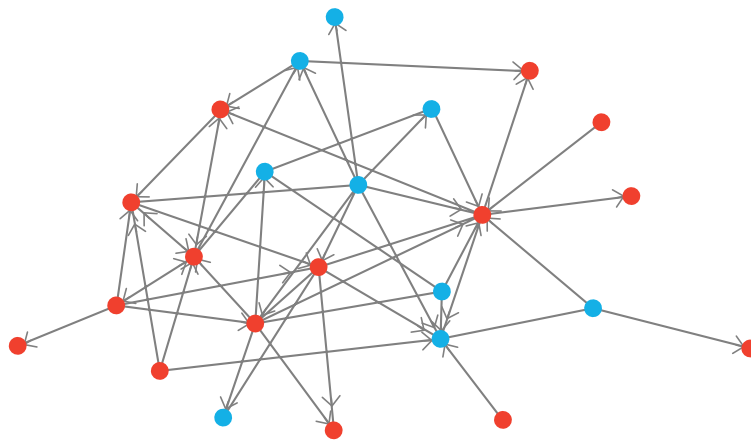
Daugiau moksleivių tampa pastebėti ir išgirsti. Tai atskleidžia ir sociometrinio tyrimo tinklas. Kalbant apie lyderius, pirmame tyrimo etape (prieš KP projektą) pastebime penkis žmones, esančius paveikslėlio kairėje pusėje, su niekuo nesusijusius rodyklėmis. Šie žmonės manė, jog klasėje lyderių nėra ir jų niekas iš klasės neįvardijo kaip lyderių. Taigi, galime sakyti, jog jie apskritai „nežaidžia“ lyderių „žaidime“. Antrajame tyrimo etape (po KP projekto) matoma, jog visi keturi, prieš tai buvę už tinklo ribų, šį kartą jau yra tinkle arba įvardijami lyderiais, arba mano, jog klasėje lyderių yra. Antrajame etape už tinklo ribų yra tik vienas tyrimo dalyvis, kuris nedalyvavo pirmajame tyrimo etape.

Pirmajame tyrimo etape daugiausia žmonių (9) klasės lyderiu įvardijo Egidijų (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas). Kadangi jis nedalyvavo antrajame tyrimo etape, negalime pasakyti, ar jis išliko pagrindinis klasės lyderis. Abiem tyrimo etapais Austėja (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas) ir Benediktas (aut. past. – tyrimo dalyvio vardas pakeistas) taip pat figūravo tarp klasės lyderių (po 7 įvardijimus pirmame tyrimo etape ir 7 bei 8 – antrame). Apibendrinant tinklo struktūros pokyčius, yra matoma, jog pirmajame tyrimo etape lyderiai yra pastebimi aiškiau. Trys žmonės yra pastebimi kaip tinklo centrai. Tačiau antrajame tyrimo etape tinklas yra nuoseklesnis, labiau decentralizuotas, klasėje galima pastebėti daugiau aiškių lyderių.

Jaučiama, kad moksleiviai tapo dėmesingi bendraklasiams, supratingesni, gebantys išklaudyti ir pamatyti kitą. Moksleivių pasikeitimas yra ryškus, dabar kiekvienas moksleivis gali pasisakyti ir būti išgirstas.

1 paveikslas. Klasės lyderių įvardijimas pirmajame tyrimo etape.

2 paveikslas. Klasės lyderių įvardijimas antrajame tyrimo etape.

„Kad jie kažkaip suprato, pas juos atsirado kantrybė, sąmoningas toks dėmesio valdymas, kad gali būti įdomu ir svarbu, jie dar kalbėjo, kad to kito žmogaus, kad kitas irgi gali pasakyti normaliai, arba klausyti kito, arba jį kažkaip, be manęs yra čia klasėje žmonių ir jie visi normalūs, na, toks kažkoks jiems yra atėjęs.“ (KFG)

Keičiasi mokytojų reakcija į problemines situacijas

Pasikeitė mokytojų savijauta, jie pradėjo į problemines situacijas reaguoti kūrybiškiau, anot jų, tai reiškia sugebėjimą pažvelgti į situaciją ramiai ir atrasti kitokį nei įprasta, visiems draugišką, gal net žaismingą sprendimą. Mokytojai supranta, kaip svarbu atpažinti savo emocijas ir apsvastyti, kaip toliau elgtis. Dalinamasi pavyzdžiu, kaip tyrimo dalyvė džiaugiasi, kai pas ją ateina

pasikalbėti mokiny, kuris nesimoko, ir ji susitaria su juo dėl vieno mažo ir konkretaus elgesio pokyčio, kad jis ramiai netrukdydamas pamokos klausysis kitų mokytojų. Toks susitarimas yra vertinamas. Mokytoja džiaugiasi, kad atranda kontaktą ir kitokį sprendimą, susitarimą.

„Savijauta, ji pasikeitė labai, kaip čia. Problemos neatrodo tokios didelės, kokios jos man atrodė anksčiau. Ir į kiekvieną problemą galima rasti, bandai pirmiausia pasižiūrėti, na, tarsi ir kūrybiškai, kažkaip, ane, ramiai. Nusiraminti, nes ten ir emocijos labai svarbu, kaip tu iškart ar pulsai, ar tu geriau apmąstysi ir tada eisi gražiuoju žaidimo forma, jeigu su vaiku gi. Vaikai dargi priima mus, kaip kartais ir autoritetus, tai labai džiaugiesi. Kaip, pavyzdžiui, elementarus irgi pavyzdys, turiu mokinį, kuris tikrai yra nesimokantis taip. Bet man taip smagu, kai jis ateina pas mane ir aš paprašau, na, vat, tu pasistenk truputėlį, bent truputėlį per matematiką, tu nieko nedaryk, bet tu netrukdyk kitiems, bet tu paklausk tikrai, va, ir ateina, ir jis tikrai sėdi, ir atrodo, o tau ateina matematikos mokytoja ir sako. „Va, jis toks ir anoks, jis nieko nedaro“. Ir aš sakau: „Mokytoja, bet jis sėdi pamokoje, jis jūsų klauso ir netrukdo kitiems, jau yra pažanga“. Ir vis tiek prasideda, jis toks anoks, ir ką tada jie, nieko. Reaguoti išmoks kitaip. Geresnė savijauta. Aš manau, jeigu aš gerai jaučiuosi, jeigu ateini į klasę su šypseną, nusiteikęs gerai ir vaikai tą labai jaučia.“ (IIaMII)

Dalyvavimo projekte patirtis pakeitė mokytojų požiūrį ir reakciją į problemines situacijas. Jei anksčiau į vaikų iškrėstą išdaigą būtų reagavę stipriai, gal net su pykčiu, tuomet po projekto mokytojai apmąsto ir reaguoja kitaip: labiau atsipalaidavus ir situaciją paverčia ne tokia bloga. Mokytojai pamato kitokį sprendimą, kuris nekelia konflikto užuomazgų.

„Va, sakykime, pavyzdys: buvo paroda pakabinta mano, va, čia irgi. Ir buvo pavadinimas parašytas, ir ateinu kitą dieną, ir kadangi paaugliai, randu negražių ten tokių pripiešta dalykų. Aišku, šiaip būčiau tikriausiai nuėmus, vis galvoju, išvis nuimsiu ir taip toliau tą pavadinimą, bet ne, galvoju, paėmiau ir padariau taip. Paėmiau markerį juodą ir aš ant tų negražių dalykų nupiešiau širdes juodas. Vat, galvoju. Na, ir vis tiek šito nebūčiau sugalvojus, bet kadangi tose KJ pasėdi, vis tiek tai tave skatina mąstyti kitaip, atsipalaiduoti galiausiai, ne į viską reaguoti taip stipriai, tai paėmiau tas širdes. Ir jis iki šiol toliau kaba, ir nieks daugiau nieko nepiešė, nėra daugiau nei vieno blogo ženklo ar ten kažkokio netinkamo kūno organo, ar nežinau, kaip pavadinti. Tai šitas labai įstriogo man, nes, va, kaip tik tuo momentu ir buvo viskas, nes aš gana tokia, gana griežta tokiais klausimais, bet paskui nuėmiau, paskui galvoju, ne, galvoju, kaip ten geriau reikia viską, ane. Tai nupiešiau, tai paroda iki šiol kaba ir nieks neliečia.“ (IIaMIII)

Mokytojai ir moksleiviai pažino vienas kitą, užsimezgė jų tarpusavio santykis, kuris padeda organizuoti ugdomąją veiklą

Dviejuose tirtuose atvejuose mokytojai pastebi, kad jie labiau pažino moksleivius ir užmezgė su jais santykį. Mokytojai suvokia, kad geriau pažinodami moksleivius jie gali parinkti tinkamesnes užduotis ir priimti sprendimą, tinkamiausią moksleiviams. Vyksta autentiškas, būtent tai klasei ir tiems moksleiviams pritaikytas mokymas.

„Su vaikais kitoks santykis atsirado. Sakysim, tų vaikų nepažinodama dar gerai aš ne visada galiu jausti, kuriam vaikui galiu duoti papildomą užduotį, kuriam jos neduoti, nes jos nepadarys. Na, va, tokio dalykinio, metodinio ryšio atsirado su kiekvienu klasės vaiku. Aš žinau, kad komandoje šitas vaikas atsiskleis, o, va, šitas kaip tik nedarys, tada žinai, kad individualizuotai, o kada komandoje, kai yra kažkokia veikla, kai turi suvokti visumą, gerai yra komandinė veikla, jei nori, kad jie išanalizuotų, ir kiekvienas parodytų, ką jis išmoko, reikia individualizuotą užduotį skirti. Na, tokio ryšio su vaiku, bet kaip dalykininkė. Ne visada iš rašinėlių gali kažką spręsti, nes tas vaikas pristatydamas veiklą ar nupiešęs kažką grupėje, jis padarė tą gražiai, o rašinėlyje gal neparasytų, nes, pavyzdžiui, nėra toks gabus rašyti kaip piešti, yra tokių vaikų klasėje. Kūrybinių sugebėjimų išryškėjo.“ (IaMII)

„Stebėjau, nes per mano pamokas su mokiniais buvo, tai įvairiausių žaidimų ir tokių, na, labai mokiniai atsiskleidė, visai kito kiomis akimis pažiūrėjo, man šiaip apskritai labai patinka, nes per matematiką jie sėdi tokie pasilenkę ir juos matai visai kitokius, negu jie iš tikrųjų yra gyvenime ir kitose veiklose, man labai apskritai tas patinka, tokie dalykai.“ (IIlaMII)

Mokytojai svarsto, kad tokie santykiai, kokie atsirado projekto metu tarp jų ir moksleivių, būtų susikūrę, tačiau ne taip greitai, jei nebūtų šio projekto. Kryptinga veikla padėjo daug efektyviau ir greičiau sukurti mokytojų ir moksleivių santykį.

„Tai būtų įvykę, bet turbūt ne taip greitai, nes būna klasių, kurias pažįsti tik antrais trečiais darbo metais su ta klase ir ne su visomis klasėmis gali tiek daug improvi-

zuotai kurti, kad ir išeiti į ekskursiją, nes ne su visais gali, daugiau laiko užimtų, nes tas pažinimas, kaip ir kiekvieno žmogaus pažinimas, yra labai lėtas procesas, labai greitai visko negali sužinoti, be to, vaikai keičiasi, jie auga, tobulėja, jie išmoksta daug ko. Mes ugdome juos tokius, kad kartu visi pasiektų tų žinių, manau, kad padėjo ir kad greičiau, efektyviau, su metodais, kurie tinkamai, dar greičiau pasiekti padėjo to, tiesiog tai yra kryptinga veikla, aš taip sakyčiau.“ (IaMII)

Mokytojai tobulėja: išmoko struktūruoti pamoką ir įgyvendinti refleksijas

Mokytojai džiaugiasi, kad kūrėjų padedami jie išmoko struktūruoti pamoką, išsikelti tikslesnius ir konkretesnius pamokos uždavinius. Mokytojai jaučia pasikeitimą, jei anksčiau planuoti pamoką užtrukdavo daugiau laiko ir rezultatas būdavo chaotiškas, tai projektui pasibaigus mokytojai džiaugiasi, kad gali labai greitai sugeneruoti idėjas ir jas paversti pamokos planu.

„Tai, žodžiu, labai man patiko dar ir tai, kad buvo labai aiškiai numatoma kiekvienos pamokos struktūra, man padėjo labai su laiku tvarkytis ta struktūra, labai patiko, kad uždavinius išsikelti išmokau tikslesnius ir paprastesnius negu įprastai sau keliu, nes kai uždavinys pamokos yra paprastas ir aiškus, tai tada ir vaikams tai pateiki daug aiškiau, paprasčiau, nes susiaurėja tema. (...) Kūrėjas mane pamokė, kaip struktūrą patvarkyti, kad aš to tikslo pasiekiau, aišku, pamatėme, kad man reikia pamokos struktūrą keisti, visada pamokos pradžioje sudominimo dalį

įvesti, nes tada lemia pamokos sėkmę mūsų klasėje.“ (IaMII)

„Ir paskutinės pamokos planas, jei anksčiau būdavo du trys lapai tokie su nubraukimais, rašome, tai paskutinis pamokos planas buvo tiesiog elektroninio laiško žinutės lapeliai, labai konstruktyvus planelis. Gerai, kad aš klausiau, aš galiu greit per pusvalandį sugeneruoti idėjų, jas kaip planą sutalpinti, tada medžiagos pasiruošti, tai išmokau planuoti.“ (IaMII)

Ne tik mokytojai įvardina asmeninius pokyčius, tačiau juos pastebi ir kūrėjai. Veikdami drauge kūrėjai mato, kad mokytojai tapo sąmoningesni ruošdamiesi pamokoms.

„Nes didžiausias atradimas – tas pokytis, bent kiek aš įžiūrėjau, tai toje mokytojoje, jos asmenyje. Tas toks didesnis sąmoningumas ruošiantis pamokoms. Turbūt iš to, kad ji nuo antro ar trečio karto „pagavus kablį“ perėmė pamokų planavimą, visą momentą. Ir aš gaudavausi kaip ta akis iš pašalies, kur užtekdavo man tik atkreipti dėmesį į tam tikrus niuansus ir t. t.“ (KFG)

Mokytojai džiaugiasi, kad projekto metu susipažino su refleksija. Mokytojai dalinasi atradimu, kad refleksija nėra vien tik apie mokomą dalyką, bet ji apima ir jausmus, savijautą. Mokytojai suvokia, jei moksleivių bus klausama apie savijautą, tuomet užsiėmęs ryšys ir gali būti, jog tai paskatins mokyti labiau paties dalyko, nes mokytojai tiki, kad geras ryšys tarp mokytojo ir moksleivių daro įtaką mokomo dalyko (pa)mėgimui.

„Aš nežinau, ar labai taisyklingai atsakysiu, bet visokios buvo tokios, labai susipažinome su refleksija, man kas patiko, nes kažkaip

buvo, nei mes mokėmės universitete, nei kažkur, tokia, nežinau, man visokiausių būdų, tikrai labai patiko.“ (IIaMII)

„Kiekvieną užduotį apibendrindavo, kas, ir man atrodo, šitą akcentavome per refleksiją, kas labai patiko, ne tai, kad darytume dėl to, kad reikia kažką daryti, bet – kas iš to. Gerai, jūs čia tą ir tą pasakėte, tai kur tai panaudosite ir ką čia skatino šita užduotis, kiekvienos užduoties refleksija – tas buvo geriausia.“ (IIaMII)

„Sakau, išmokau gal daugiau, nes tikrai nelabai taikydavau, vat, refleksiją atradome, kad gali būti ne tik būtent apie matematiką, bet gali būti ir apie jausmus, apie savijautą, visai apie kitus dalykus ir tas užsimezga ryšys ir kai užsimezga ryšys, gal tada truputėlį kitaip ir į patį dalyką yra žiūrima, nors aš jau tą seniai žinojau ir stengiausi su vaikais visada palaikyti gerą ryšį, nes jei nemėgsti mokytojo, tai ir nemėgsti to dalyko.“ (IIIaMII)

Mokytojai labiau pasitiki savimi

Įgiję dalyvavimo „Kūrybinių partnerysčių“ projekte patirties mokytojai jaučia pasididžiavimą savimi, jie jaučiasi tarsi ekspertai, kurie turi kuo pasidalinti su kolegomis. Kolegos jų klausia patarimų, kadangi jie nežino tokių būdų ir veiklų, kuriuos žino mokytojai, dalyvavę projekte.

„Klausia manęs dalykinių praktinių klausimų, ateina: „O kaip manai, kaip čia pamokos pradžioje, ar tiktų, ar ne, na, aš kaip ekspertė pasijutau tam tikrais atvejais, tai iš tikrųjų... buvo atgarsis, jis nuėjo per lituanistes tikrai,

nes tuos metodus taikome visos. Naudoju tą patirtį kasdien. Tapau patarėja tais metodiniais klausimais kitiems. Net atvirą pamoką vedžiau, atėjo stebėti kolega, jai labai įspūdį darė, nes to sudominimo, dėmesio įtraukimo metodų nežinojo.“ (IaMII)

Jaučiama, kad projekto pradžioje mokytojai jautėsi nedrąsiai su savo klasės moksleiviais, savimi nepasitikėjo, tačiau po projekto jie pradėjo labiau pasitikėti savimi. Mokytojai pradėjo atvirai reikšti emocijas. Jie dalinasi savo jausmais su moksleiviais, tapo atviresni. Jei jaučiamas pyktis, tuomet jis yra išsakomas moksleiviams ir paaiškinama, kodėl taip jaučiamasi. Suvokiama, kaip svarbu kalbėtis su moksleiviais ir būti atviriems.

„Ji pirmus po dekretinių atėjus su ta klase nesusitvarkė, kolektyvo neįsijaukinus ir klasė stresinė, ji visada buvo tokiam šoke ir savimi nepasitikėdavo, užspausta, užguita, o po projekto ji sako: „Aš savimi pasitikiu dabar“, ir jai nebėra baisu, kad pradėjo pamatyti, kad idėjų tas visas n darėte, dalykų fainų, kad tai duoda rezultata.“ (KFG)

„Pasikeitimas labai paprastas, jeigu aš pykstu, pasakau, kad aš pykstu. Ir aš nesėdžiu čia pasipūtus ar ten kažkokia tyliu, nors čia man iš ausų garai eina, bet aš vis tiek tyliu, tai aš pasakau: „Aš pykstu“, pasakau, už ką konkrečiai pykstu, už tai, kad ten, sakykime, nežinau, už neišmokytų dešimt sostinių, nes tą gali padaryti visi. Tada tenais kalbėtis daug, būti atviram, vaikams tai patinka.“ (IIaMII)

Mokytojai atrado, kad atviras bendravimas ir nuoširdumas yra ypač svarbūs gero santykio su moksleiviais komponentai. Mokytojai drąsiai reiškia savo jausmus, nebijo pripažinti klydę – tai sukuria lygiavertį san-

tykį tarp mokytojų ir moksleivių. Artumas ir žmogiškumas – tai tarsi raktas kurti santykį su moksleiviais.

„Ir, sakau, atvirumas, nežinau, bendravimas, bendradarbiavimas dar labai vaikams patinka, tikrai kartais būni pavargęs ir tą pamoką dėstai, ir padarai klaidų. Ir kai pakelia ranką, va, mokytoja, jūs čia padarėte klaidą. Tai aš sakau, šaunuoliai, šešta pamoka, jūs dar manęs klausote ir girdite, kad aš darau klaidų. Tai vat, jiems irgi labai būna smagu, kad čia aš neįsižeidžiu, na, kaip čia, vat, mokytojas, aš taip pačiai sakau – klystu ir pavargus, ir tai pačiai viską, tai, vat, jiems labai tas irgi patinka. Toksai, nežinau, artumas tada, žmogiškumas elementarus. Labai svarbūs dalykai.“ (IIaMII)

Ilgai lauktas sėkmės ir pasididžiavimo savimi pojūtis

Mokytojai džiaugiasi, kad turint ilgametę patirtį ir suvokiant, kad aplink labai daug dalykų keičiasi, tiek programa, tiek mokiniai ir t. t., šis projektas atnešė jiems išsiilgtą sėkmės pojūtį.

„Na, tuom išsiskirianti, ypatinga, kad yra nauja, nematyta, visai kitokia veikla negu kadaš iš patirties turėjusi, nes jau daug metų mokykloje ir tų klasių visokių: ir mokomųjų, ir auklėjamųjų, ir kolegų, kai dirbi, tai tos patirties daug turi. Bet vaikai keičiasi, programos keičiasi, pats keitiesi ir atėjęs į tokį naują gyvenimą turi išmokti gyventi ir nori, kad kaip anksčiau sektųsi, atnešė tokį sėkmės pojūtį, lengvą lengvą pasitenkinimą netgi tuo, ką tu darai, aš to labai laukiau.“ (IaMII)

Dalinamas dideliu džiaugsmu, kad mokytojai įgytas žinias ir naujus metodus galėjo pritaikyti praktikoje ir patys taikyti metodus kitoms mokytojams iš kitų mokyklų. Tai jiems suteikė pasididžiavimo ir džiaugsmo savimi jausmą. Mokytojai džiaugėsi, kad projekto metu galėjo įsivertinti ir pasisakyti, kad viską iki šiol darė gerai, kad ėjo gera linkme. Mokytojai pajuto pasitenkinimo jausmą ir atsipalaidavimą.

„Ir mokytojų, ir mums labai naudinga buvo, nes, nežinau, gal nemoku pasakyti, man visą laiką sunku su terminais, bet tikrai aš jaučiuosi, kad man buvo labai daug naudos ir tokio ne tik patyrimo ir atsipalaidavimo, ir įsivertinimo, kad tu darai, gal gerai nežinojai, klaidžiojai, ar tikrai gerai darai, bet, na, tikrai, kad ta linkme eini, kaip čia neįvardinant teoriškai, kad čia tą tą darau, bet kažkokios tai mintys ar idėjos, kad tikrai gerai darai. Taip pasitikrinti truputėlį iš šalies ir tokiu, va, tuo labiau, kai mes dirbome, tų mokytojų paklausi ir kartu problemas sprendi, tu paklausai, kaip vienas daro, kaip kitas ir kažkokios patirties pasisemi iš to.“ (IIIaMII)

Mokytojai dirbdami su kūrėjais po ilgo laiko jaučia pasitenkinimą savo darbu ir savimi.

„Po to labai kartu su kūrėju, vat, tiksliau jos minčių ir tokių visko, pravedėme pamoką, na, tiesiog aš jaučiau tokį pasitenkinimą, kurį seniai bejaučiau po pamokos. Labai buvo naudinga ir tokių minčių, ir pastebėjimų...“ (IIIaMII)

Mokytojai pažino vienas kitą ir sustiprino tarpusavio santykius

„Mokytojų klube“ mokytojai turėjo galimybę vienas apie kitą sužinoti asmeninių dalykų, išsikalbėti ir pasidalinti patirtimi. Toks vienas kito pažinimas mokytojus suartino ir leido pažinti savo kolegas. Įžvelgiama projekto vertė: mokytojų kolektyvas tapo glaudesnis, mokytojai „Mokytojų klube“ įgytą patirtį gali pritaikyti pamokose.

„Taip visi skubame, kad neturime tiesiog laiko, kada pabūti, jau vien tas naudos davė, kad mes galėjome išsikalbėti ir pasidalinti patirtimi, ir pasibūti kartu, tai kolektyvą sutelkė ne tik mokinių, bet ir mokytojų.“ (IIIaMII)

„Kuo man patiko dar „Mokytojų klubas“, kadangi mes, mūsų nebuvo daug, bet tu labai gali pažinti žmones, savo kolegas, tai yra irgi labai, labai svarbu ir kai tu sužinai, o kai žinai, tai irgi, ta prasme, kaip pasakyti, žinojimas ir suartina, ta prasme, tu žinai, kas tam žmogui patinka, nepatinka, kažkaip, nežinau. Ir jeigu tas „Mokytojų klubas“ veiktų, nes mes čia turime tokių minčių, kaip ir palaikyti tą idėją. Aš manau, kad lankyčiau, bet šiaip, dėl savęs.“ (IIaMII)

Jaučiamas stiprus mokytojų pokytis. Jie susivienijo ir tapo labiau įkvėpti tolimesnėms veikloms. Mokytojai drauge generuoja idėjas, susitinka ir kuria ateities veiklas.

„O kas susiję su „Mokytojų klubu“, aš galiu pasakyti tokius plusus, kad mes, pavyzdžiui, rašydami paraiškas vėl projekte ir vienam, ir kitam rašome, tai, žinokit, tiek jisai pasitarnavo, kad mes dabar norime

plėsti, idėjų turime, kaip plėsimė, dar ir tėvus įtrauksime, žodžiu, labai prisidėjo, mes patys, sakyčiau, kūrybiškai patobulėjome nemažai. Bet dabar ką reikia kaip burti, ką daryti, tai tiesiog mintys tos daug laisviau liejasi ir mokytojai ir apie tą klubą, ir tie, kurie buvo, ir tas visas branduolys, mes ir kalbame „Mes ir taip darysime, mes ir taip viešinsime, mes aną, nes dar reikia pritraukti“, tai kažkaip labai didelis plusas. Mokytojus labai suartino, tikrai.“ (IIaMII)

„Kūrybinių partnerysčių“ metu administracijos atstovai pastebėjo, kad yra vertinga dirbti grupėse, tad norint aptarti mokykloje iškilusius klausimus dabar yra kviečiama daugiau mokytojų ir darbas vyksta grupėse generuojant idėjas, dalinantis mintimis. Administracijos atstovai ir mokytojai tapo artimesni.

„Aš nesu tokia nuoboda, bet dabar išvis atrodo, kad nereikia mokyklai jokių „aš tai čia administracijos atstovas“, man atrodo, mes dar šilčiau pradėjome bendrauti, irgi dar jei reikdavo pasitarti, ateidavai, pasitardavai, pasakydavai ten kažką, o dabar žiūri, jeigu reikia pasitarti, tai net norisi keletą mokytojų suburti, susėsti kalbėtis, mintis generuoti, idėjas, nes jau pasijuto per kūrybines, kad mano idėjos yra gerai, bet reikia dar daugiau, nes iš to dar gražesnis rezultatas išeina ir dabar tikrai tiek tų visokių pasitarimų grupėse, daugiau vyksta grupėse. Ir dar pastebėjau, kad tos grupės ne specialiai, bet renki renki, susirenka tie žmonės, kad tose grupėse du ar vienas yra iš to klubo, kurie pajutę tokią ugnelę.“ (IIaMII)

Tyrėjos Sandros Zaidovos komentaras

Tyrimas „Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose“ atskleidė, kaip įgyvendinant „Kūrybinių partnerysčių“ programą keičiasi moksleivių savijauta ir mokytojų reakcijos bei veikimo būdai sprendžiant problemines situacijas. Nors šis tyrimas buvo atliekamas konkrečiai programai „Kūrybinės partnerystės“, tačiau į pateiktas įžvalgas galima žvelgti plačiau ir ieškoti būdų, kaip tyrimo rezultatai galėtų būti pritaikomi kituose kontekstuose. Svarbu atkreipti dėmesį į tuos aspektus, kurie paskatino pokytį: laiko ir dėmesio skyrimas tarpusavio santykiams; gebėjimas sustoti, reflektuoti ir nesiimti automatiškų veiksmų prieš sprendžiant problemą; klydimo įteisinimas, kuris sukuria erdvę eksperimentavimui ir mokymuisi iš patirties. Didelė dalis tyrimo duomenų buvo apie moksleivių, mokytojų ar moksleivių ir mokytojų tarpusavio santykius. Tarpusavio santykių tema išryškėjo kaip viena svarbiausių temų adaptaciniu laikotarpiu, būtent šiuos duomenis būtų galima panaudoti susidūrus su integracijos tema nebūtinai mokykloje ar klasėje.

Rekomendacijos

Tyrimas parodė, kad įvairių kūrybinių sričių praktikai turi didelį pedagoginį potencialą, kurį panaudojant galima ugdyti mokinių (ir mokytojų!) kūrybingumą, kūrybiškus metodus pasitelkti standartinių ugdymo(si) problemų sprendimui bei prisidėti prie įvairių mokykloje esančių socialinių problemų sprendimo.

Nagrinėti skirtingi atvejai atskleidžia „Kūrybinių partnerysčių“ modelio perkeliamumą ir adaptyvumą skirtingiems kontekstams bei iššūkiams. Kūrėjo – išorės žmogaus – poveikis pilnai pastebimas tik laikantis KP modelio turimo metodologinio pagrindo. Tyrimo metu gauti duomenys bei jų interpretacijos leidžia pateikti šias rekomendacijas (tolimesnių tyrimų lygmens – 1, 2 ir 3; KP modelio taikymo lygmens – 4, 5 ir 6; politinio lygmens – 7 ir 8):

1. Nors tyrimo dizainas padeda atskleisti KP modelio pritaikomumą, sprendžiant skirtingas problemas, skirtingose mokyklose su įvairaus amžiaus mokiniais, dar reikia ištirti jo pritaikomumo potencialą ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo kontekste.
2. Tyrimo duomenys rodo, kad KP modeliu grįstos intervencijos gali būti panaudotos ir mokinių tarpusavio santykių bei patyčių prevencijos veiklose. Reikia skirti didesnę dėmesį tirti KP modelio pritaikymui socialinio-emocinio ugdymo bei patyčių prevencijos srityse.
3. Lietuvoje jau nemažai mokyklų patyrė skirtingo lygmens kūrybines intervencijas. Yra tyrimų, rodančių trumpojo laikotarpio ir vidutinio laikotarpio teigiamą poveikį mokykloms, mokytojams bei mokiniams. Verta finansuoti tyrimus, kurie įvertintų ilgojo laikotarpio kūrybinių partnerysčių poveikį.
4. Ne visos intervencijos, atliktos tyrimo metu, buvo sėkmingos. Viena iš pagrindinių to priežasčių – nesavalaikė ir per menka kūrėjo reakcija į mokinių grupėje vykstančius procesus intervencijos metu. Tai rodo, jog itin svarbu, kad su mokyklomis dirbantys asmenys nuosekliai laikytųsi KP modelio metodikos.
5. Ne visi mokytojai buvo patenkinti techninėmis bei organizacinėmis „Mokytojų klubo“ veiklos detalėmis (vėlyvas laikas, nuovargis). Siekiant didesnio tęstinumo verta ieškoti lankstesnių „Mokytojų klubo“ veiklos organizavimo būdų nuo pačios intervencijos pradžios; skatinti mokyklų vadovus ieškoti būdų tokio pobūdžio veiklą – profesinį tobulėjimą darbo vietoje, sprendžiant kylančius ugdymo iššūkius – įsisteminti, sukurti motyvacinius mechanizmus.
6. Ne visos problemos ir situacijos yra lygiavertės ir nepaisant turimo aiškaus metodologinio modelio pagrindo, įgyvendinant kiekvieną projektą jo vadovai turėtų pasilikti rezerve bent kelias papildomas sesijas, jei intervencijos metu pasimatytų toks poreikis.

7. Pasinaudojant šio ir kitų atliktų tyrimų duomenimis, parengti mokinių integracijos rekomendacijas ar gaires, į rengimą įtraukiant dalyvavusius kūrėjus, mokytojus bei pačius mokinius.
8. „Kūrybinių partnerysčių“ modelio naudojimas padeda keisti egzistuojančias pedagogines praktikas mokykloje, standartinę veiklą kvestionuojant bei krei-piant išsikeltų tikslų link. Toks transfor-macinis potencialas galėtų būti išnaudo-jamas ir platesniame švietimo kontekste – rengiant naujus mokytojus ir tobulinant kvalifikaciją, ugdymo turinio įgyvendi-nimo bei pagalbos teikimo silpniausioms mokykloms veiklose.

Priedai

1 priedas. Tyrinėtų mokyklų atvejų aprašymai

I atvejis

Mokykla	Vilniaus miesto progimnazija, mokinių skaičius ~ 778
Moksleiviai, dalyvavę projekte	Penktokų klasė, kuri buvo sudaryta iš moksleivių, atėjusių iš kitų mokyklų. Ši penktokų klasė pasižymėjo ilga ir sudėtinga adaptacija mokykloje. Iki pat antros metų pusės klasės auklėtoja bandė sukurti ryšį su moksleiviais.
Kūrėjas, dirbęs su moksleiviais	Kūrėjas baigęs dizaino studijas Vilniaus dailės akademijoje. Šiuo metu dirba dizaino strategu dizaino agentūroje. Kūrėjas organizuoja mąstymo kelią nuo problemos iki metodinio priėjimo prie problemų sprendimų variantų. Nuo 2012 metų dirba su įvairiomis Lietuvos mokyklomis, socializacijos centrais, globos namais ir kultūros įstaigomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį.
Mokytojai, dalyvavę projekte	9 dalykų mokytojai įsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą ir viena dalyko mokytoja įsitraukė į veiklą su moksleiviais.
Kūrėjas, dirbęs su mokytojais	Kūrėja, baigusi kino ir TV režisūros magistro studijas Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Kuria trumpametražius ir pilnametražius filmus, kurie yra pastebėti ir apdovanoti „Sidabrinės gervės“ geriausio režisieriaus ir kitais apdovanojimais. Nuo 2012 metų dirba su įvairiomis Lietuvos mokyklomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį. Kūrėja nuolat dirba įvairiose kino edukacijos programose, veda vaikų kino dirbtuvių užsiėmimus ir filmų diskusijas.
Administracijos įsitraukimas	4 administracijos atstovai įsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą.
Pagrindinės KP projekto veiklos	Kūrėjas dirbdamas su moksleiviais taikė dizaino mąstymo principus, kuriant tokias veiklas, kurios padėtų klasėje mažinti triukšmą. Kūrėja dirbdama su „Mokytojų klubo“ mokytojais taikė atvejo analizės metodą ir nuolatinę refleksiją.

Kaip vyko darbas su moksleiviais? Ištrauka iš **kūrėjų pasakojimo:**

„Mes turėjome tikslą mažinti triukšmą pamokoje, tai buvo tas eksperimentas, kur pamokos vykotakryptimivisos, taigalvodami apie pamokų planavimą, kai susėdame ir galvojame, kokia čia tema, kaip vaikus sudominti, visą laiką turėdavome siužetinę liniją, kad o kas iš šitų komponentų padės sumažinti triukšmą. Tas triukšmas čia yra (...), kad vienas kito negirdi, nekalba, negerbia, šnibžda, garsiai rėkauja, viską daro, bet tik nedalyvauja pamokoj pagal turinį.“ (laKFG)

Kaip vyko darbas su moksleiviais? Ištrauka iš **mokytojos pasakojimo:**

„Pamatėme, kad man reikia pamokos struktūrą keisti, visada pamokos pradžioje sudominimo dalį įvesti, nes tada lemia pamokos sėkmę mūsų klasėje, pasirodo, o sužinojome tyrimų metu. Vaikai buvo apklausti, jie ten pildė ir žaidimai visokie buvo, ir po pirmų dviejų pamokų susėdę mes reflektavome su kūrėju, kaip pradžioje pavyko ar nepavyko, eiga, pabaigoj, kokie buvo nesklaidumai arba kaip tik, kas pavyko. Tai, žodžiu, su kūrėjo pagalba išsikelti tikslą išmokau, struktūros pamokos pasimokiau, kaip geriau, na, ir metodai, darbo formos būdai, nes aš lituanistė, tai įprastas darbo būdas yra: skaitai, rašai, kalbi, patikra, rašinėlis, klausomas tekstas, mokytojos pasakojimas, bet visi tie būdai apsiribodavo tuo, kad mes turime rašymo priemonę, turime sąsiuvinį, vadovėlį, lentą, kartais media sistema naudojama, filmas kažkoks pažiūrėtas, kažkas paklaudyta, o čia vaikai mokėsi ne pasyviai sėdėdami, bet judėdami, ir jų sėdėjimo forma, kaip ratu susėdę, ir darbas grupėmis, kaip jie susigrupuoja, vėl jie judėdami susigrupuoja tam tikrais būdais ir kiekvieną sykį

vis kitaip į tas grupes patekdavo, ir jos būdavo skirtingos, tai, žodžiu, tie metodai vaikams įnešė lengvo laisvės vėjo, nes jie pamokoje suvaržyti jautėsi. Na, o man šiek tiek žaidybinė forma, pačiai įdomu stebėti juos, pačiai įdomu pamokoje būti.“ (laMII)

Kaip vyko darbas su mokytojais? Ištrauka iš **kūrėjų pasakojimo:**

„Su mokytojom kai dirbom, viską sukau per dizaino procesą ir buvom įstrigę į tą kilpą, kurioj, tikiuosi, jos liks įstrigusios visą gyvenimą, visą savo karjerą, tai yra planavimas, bandymas, grįžtamasis ryšys ir duomenys iš grįžtamojo ryšio įeina į planavimą, vėl bandymas, vėl grįžtamasis ryšys, tai iš vaikų pamokoj, kokie rodikliai rodė, kad ta pamoka pasisekė, ar vaikai buvo įsitraukę. Ne refleksija, ne apie tai, ką vaikai turinio prasme išsineša atradimus, bet grįžtamasis ryšys man mąstant apie pamokos konstravimą ir ta atskirtis grįžtamojo ryšio ir refleksijos atsirado projekto eigoje.“ (laKFG)

II atvejis

Mokykla	Vilniaus miesto progimnazija, mokinių skaičius ~ 776
Moksleiviai, dalyvavę projekte	Penktokų klasė, kuri buvo sudaryta iš moksleivių, atėjusių iš kitų mokyklų. Anot mokytojų, ši penktokų klasė pasižymėjo blogais tarpusavio santykiais, klasėje jautėsi susikirstymas pagal lytį.
Kūrėjas, dirbęs su moksleiviais	Kūrėjas – teatro aktorius, šiuolaikinio šokio atlikėjas, choreografas bei pedagogas. Vaidina ir šoka įvairiuose Lietuvos teatruose ir projektuose, dėsto vaidybos ir šokio dalyką aktoriams, aktyviai užsiima pedagogine praktika. Nuo 2011 metų dirba su įvairiomis Lietuvos mokyklomis, socializacijos centrais, globos namais ir kultūros įstaigomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį.
Mokytojai, dalyvavę projekte	6 dalykų mokytojai įsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą ir 3 dalyko mokytojai įsitraukė į veiklą su moksleiviais.
Kūrėjas, dirbęs su mokytojais	Kūrėja baigusi fotografijos ir medijos meno studijas Vilniaus dailės akademijoje. Kuria videodarbus filmuodama 8 mm juosta, garso instaliacijas, rengia fotografijos parodas, domisi fikcijomis ir fiktyvumo reiškiniu. Nuo 2013 metų dirba su įvairiomis Lietuvos mokyklomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį. Kūrėja yra dirbusi su daugeliu Vilniuje vykstančių kino festivalių.
Administracijos įsitraukimas	2 administracijos atstovai įsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą.
Pagrindinės KP projekto veiklos	Kūrėjas dirbdamas su moksleiviais taikė integruotų pamokų principą, sujungus kelis mokomuosius dalykus kūrė pasaką. Kūrėja dirbdama su „Mokytojų klubo“ mokytojais taikė atvejo analizės metodą ir nuolatinę refleksiją.

Kaip vyko darbas su moksleiviais? Ištrauka iš **moksleivių pasakojimo:**

„Tikrai kai kurios užduotys buvo visai linksmos, tokios kūrybinės, tokios jos labai, ta prasme, kažkaip kartais ir susijungdavo ta grupė. (...) Buvo sujungta matematika, lietuvių ir dailė. Tai mes, tarkim, rašėm pasaką, joje turėjo būti matematinis uždavinys ir ją turėjome iliustruoti.“ (IIaMFG)

Kaip vyko darbas su moksleiviais? Ištrauka iš **kūrėjų pasakojimo:**

„Proceso metu organizuodavome, kaip būtų, kad visi įsitrauktų, kiekvienam vaidmenis, kad būtų judrių ir paprastų užduočių ir kad visi galėtų įsitraukti, kad pristatymai, kad būtų prasmė, kad išeini ir prieš visus parodai, kad taškus rašydavome, vertinimus, tai jie visą laiką jausdavo, kad kažkas bus po to, vis tiek reikės pristatinti ar kažką.“ (IIaMFG)

Kaip vyko darbas su mokytojais? Ištrauka iš **mokytojų pasakojimo:**

„Buvo tokie užsiėmimai ne nuo pirmo, bet, manau, labai tikslingai tie žmonės ėjo prie to, dėl to, kad truputėlį reikėjo, mokykloje jau neveikia tie vadinamieji mokytojų klubai, mes kaip ir kolegos, bet tikrai daugelyje sričių vienas kito labai nepažįstame. Tai iš pradžių viskas prasidėjo nuo to, kad mokytojus reikėjo patraukti į tą bendrą mūsų veiklą ir jie tikrai įsitraukė, gal ne tokia didelė dalis, kaip mes, administracija, tikėjomės. Gal buvo aštuoni ar dešimt mokytojų ir vis svyruodavo, kas galėdavo prisijungti. Tai ir prasidėjo nuo to, kad bendras pažinimas mūsų tarpusavio ir kuo tolyn, tuo, kaip sakau, glaudesnis, bet tie metodai, kuriuos pritaikė tie žmonės, va, kas man patiko, toks – kryptis ir iš karto išsiskirdavo

į dvi šalis, tai pirmiausia jie glaudino mus kaip kolektyvą, kaip „Mokytojų klubą“, bet kartu tos visos užduotys buvo gerai orientuotos, ką tu gali kaip mokytoja, parėjusi į savo pamokas. Ir sakau, jei tu nuėjai ir turėjai noro, tai kaip klasės vadovė atsinešti į savo kolektyvą su vaikais dirbti, burti, kurti ir ten visaip glaudinti kolektyvą, tu galėjai kaip mokytoja, tik reikėjo pasiimti visa tai, nes tikrai buvo viskas labai aišku, įdomu. Mes aptarėme, kad net nebuvo, gal vienas ar pora žaidimų metodų kažkam buvo girdėti ir žinomi, bet ne iki galo pažįstami, viskas buvo labai nauja ir labai tikrai toks patyrimas buvo labai geras. Na, ir po to, po kelių užsiėmimų, tai prasidėjo tas, kokias mes problemas mokykoje galime spręsti, tai buvo tai, kad buvo pokalbiai, mes daug visokių problemų išsikėlėme, bet reikėjo išsigryninti, kokios pagrindinės, aktualiausias, kokios skaudžiausias. Na, ir tada kūrėja, ji visada pas mus ateidavo, ruošdavosi kitam kartui, kaip, ji lapelius tuos peržiūrėdavo, mes konkrečiai įvardinome, ką ir kaip, ir ruošdavosi, kokius metodus pritaikyti, kad tą problemą spręstume.“ (IIaMII)

III atvejis

Mokykla	Vilniaus miesto gimnazija, mokinių skaičius ~ 557
Moksleiviai, dalyvavę projekte	Devintokų klasė, kuri buvo sudaryta iš moksleivių, atėjusių iš kitų mokyklų. Ši devintokų klasė pasižymėjo tuo, jog moksleiviai nebendravo tarpusavyje, buvo bendraklasių, kurie vienas su kitu nesisveikindavo.
Kūrėjas, dirbęs su moksleiviais	Kūrėja, baigusi teatro pedagogikos studijas. Daugiau nei 10 metų dirba įvairiose ugdymo įstaigose su jaunimu ir suaugusiais taikant patyriminę pedagogiką. Dėsto studentams aktoriams, organizuoja jų kūrybinę veiklą. Nuo 2011 iki 2017 metų dirbo su įvairiomis Lietuvos mokyklomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį.
Mokytojai, dalyvavę projekte	13 dalykų mokytojai įsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą ir 3 dalykų mokytojai įsitraukė į veiklą su moksleiviais.
Kūrėjas, dirbęs su mokytojais	Kūrėja baigusi tarptautinius santykius ir politikos mokslus Vilniaus universitete, Chesterio universitete Anglijoje baigusi kultūros vadybą, šiuo metu studijuoja socialinį darbą ir podiplomines psichoterapijos studijas. 6 metus dirbo operos vadybos srityje. 3 metus dirbo filmų prodiusere. Nuo 2012 metų dirba su įvairiomis Lietuvos mokyklomis, socializacijos centrais, globos namais ir kultūros įstaigomis pagal „Kūrybinių partnerysčių“ modelį.
Administracijos įsitraukimas	Administracijos atstovai neįsitraukė į „Mokytojų klubo“ veiklą.
Pagrindinės KP projekto veiklos	Kūrėja dirbdama su moksleiviais taikė patyriminės pedagogikos, mokymosi iš patirties principus, skatinant moksleivių darbą komandose. Taip pat naudojo teatro principus ugdymo kontekste. Kūrėja dirbdama su „Mokytojų klubo“ mokytojais taikė atvejo analizės metodą ir nuolatinę refleksiją.

Kaip vyko darbas su moksleiviais? Ištrauka iš **moksleivių pasakojimo:**

„Per matematikos pamoką nagrinėjome panašumus ir mokytoja matematikos aiškino apie trukampių panašumus. Pati pradžia buvo taip, kad visi džiaugėsi, kad nebus pamokos, ir tiesiog sėdi, ir kažką klausai arba neklausai, leidi laiką, tau tiesiog laikas eina. Dar buvo mūsų ateitis tema, mes kalbėjome apie savo ateitį, kaip mes įsivaizduojame vieni kitus po dvidešimt metų. (...) Pirmos pamokos buvo visiškai nepamokinės, tiesiog pokalbiai apie pačią mokyklą, apie pamokas, apie jausmus mokykloje, tarkim, kaip tu jautiesi mokykloje, kaip apibūdintum mokyklą vienu žodžiu, va, tokie dalykai. Koks ten, kas tau asocijuojasi su mokykla, kodėl eini į mokyklą. (...) (Tyrėjo užduotas klausimas: koks, jūsų nuomone, buvo projekto tikslas?) Suvienyti klasę, gauti konfidencialios informacijos. Išsiaiškinti, kokie santykiai bendraklasių būna klasėje. Apie vaikus... asmeniniai... tarkim, pavyzdžiui, buvo klausimai, kokios buvo problemos, yra... klausimai, kaip tu jautiesi... dažnai būdavo. Man atrodo, kad visi klausimai ieškojo panašumų, kaip tu jautiesi mokykloje, ir jei du žmonės parašo... kad ne taip tiesiogiai, bet pamato, kad, o, ir jis taip pat kaip aš, gal net kažkaip susibendraus...“ (IIIaMFG)

Kaip vyko darbas su mokytojais? Ištrauka iš **mokytojo pasakojimo:**

„Man labai norėjosi su jais bendrauti taip, kad sprendimai priimti būtų geri visai klasei, ir tai nesisekė, nes labai skirtingi vaikai ir, man atrodo, ir kai kurie tarpusavyje nebendrauja, ir patyčių buvo, ir komentarų, nors, sako, mokytoja, mes čia draugiškai juokaujame, bet man atrodė, kad tai yra toks nela-

bai draugiškas juokavimas, o greičiau noras pasirodyti, koks aš šaunus, koks jis nešaunus, o ne kad būtų linksma ir tam, apie kurį kalbu.

Aš nemanau, kad mes problemą išsprendėme, aš manau, kad žinau daugiau priemonių, kaip organizuoti nuomonės išsakymą, žinau daugiau būdų, kaip išlaukti, vat, man buvo labai svarbu gauti kažkokius tokius, ne klausti, ką jūs manote, ir iš eilės pasakyti tu, tu, o aš nesakysiu, o ką jūs man padarysit. O, vat, kur vaikai darė, greitai po vieną žodį apie šitą, šitą arba sustokite, kas manote taip, kas ne taip. Vat, tą vertinimo eilę aš taikau vos ne kiekvienoje klasės valandėlėje pradžioje tie, kurie patenkinti savo projekto rezultatu – stovi, kas mažiau – pritupia, ir pritupia visai. Tai yra, aš galiu labai greitai gauti bendrą nuomonę iš to projekto įrankių ir aš pamačiau, kaip jie taikomi, ir man tai yra nauda, aš galbūt taikau dabar gabaliukus, bet juos po truputį savinuosi ir jau, kai žinau, kaip taikyti, aš sugalvosiu, kur taikyti.“ (IIIaMII)

2 priedas. Klausimynai

Individualus interviu su mokytoju

I. Klausimas apšilimui ir kontakto užmezgimui:

- Papasakokite, kaip sekėsi įgyvendinti KP veiklą nuo pradžių iki pat dabar.
- Koks buvo jūsų vaidmuo, atsakomybės?

II. Pirmasis pagrindinis klausimas, kurio tikslas – paskatinti kuo platesnį pasakojimą apie išgyvenimus, susijusius su problema, su kuria susiduria dirbant su penktokais / devintokais:

- Papasakokite, kaip vyksta darbas su penktokais / devintokais. Kokie ryškiausi momentai dirbant su šiomis klasėmis?
- Pagalvokite ir išsirinkite problemą, su kuria susidūrėte, bet jos dar neišsprendėte.
(Jei į problemą žvelgiame taip, kad jūs turite tam tikrą tikslą, bet nežinote, kaip jį pasiekti, koks yra būdas. Koks buvo jūsų tikslas? Kokia yra situacija ir kokios situacijos norėtumėte?)
- Papasakokite situaciją, kurioje ši problema atsiskleidžia.
- Pasakojimo metu, kai pašnekovas pamini įvykius, faktus, tikslinamasi apie jo išgyvenimus, jausmus, vertinimus, susijusius su pasakojama situacija.

III. Antrasis klausimas, kurio tikslas – paskatinti kuo platesnį pasakojimą apie išgyvenimus, susijusius su problema, kurią bandė spręsti KP veiklą metu:

- Kokią problemą išsirinkote spręsti KP veiklą metu? Papasakokite, kaip bandėte ją spręsti? Ką darėte? Kaip, jūsų manymu, jums pavyko ją spręsti? Ar pastebite pokyčius?
- Koks buvo jūsų ir moksleivių vaidmuo sprendžiant problemą?
- Kas padėjo / trukdė sprendžiant problemą?
- Ar pastebite, kas šį kartą buvo kitaip nei įprasta sprendžiant problemą?
- Kas padėjo / trukdė sprendžiant problemą?

IV. Jei pasakojimo metu nepapasakojama savaime, užduodami šie papildomi klausimai:

- Problemai apibūdinti išskirkite vieną konkretų klausimą, apibūdinantį problemą.
- Kodėl pasirinkta situacija yra probleminė?
- Kaip atpažįstate šią problemą, kokios sudedamosios problemos dalys / indikatoriai?
- Papasakokite, ką darėte, kad situacija pasikeistų.
- Kaip apibūdintumėte savo ir moksleivių vaidmenį šioje situacijoje?
- Papasakokite, kaip dėl to jaučiatės?
- Kokie buvo ryškiausi situacijos momentai?
- Kokie buvo sunkiausi situacijos momentai?
- Kokie buvo kritiniai situacijos momentai?
- Kokie buvo momentai, kurie parodo, kad situacija keičiasi?
- Kas padėjo tokiems pokyčiams įvykti?
- Kokie, jūsų manymu, yra visi galimi keliai pasiekti tikslą, išspręsti problemą?
- Papasakokite, ką išmokote, ką supratote bandydami spręsti problemą.

V. Trečiasis klausimas, kurio tikslas – išsiaiškinti mokytojo santykį su „kitu“ ir su „savi- mi“. – Papasakokite, kaip vyko darbas su KP projekte veikusiais praktikais. – Kaip KP praktikams sekėsi integruotis į jūsų mokyklą.

- Kokie buvo privalumai ir trūkumai dirbant su KP praktikais? – Koks buvo KP praktikų vaid- muo sprendžiant problemą?

VI. Užbaigimo klausimas: Ką dar turite pridurti?

Ačiū už pokalbį.

Fokus grupė su moksleiviais

I. Apšilimas:

Prisistatymo ratas – vardas ir gestas, atspindintis nuotaiką.

Apšilimo žaidimas. Ant grindų padėta daug asociatyvių paveikslėlių – „Dixit“ kortos – prašoma kiekvienam išsirinkti po dvi korteles, kurios atspindėtų jų klasę rugsėjo mėn. ir dabar.

II. Pagrindiniai klausimai, siekiant išsiaiškinti, kokią problemą KP veiklą metu sprendė ir koks buvo jų vaidmuo.

- Kaip manote, kokių tikslų vyko KP veiklos?
- Kokia buvo pagrindinė išsikelta problema?
- Kokia buvo tos problemos sprendimo eiga?
- Kokie buvo didžiausi iššūkiai?
- Kas jus džiugino?
- Koks buvo jūsų vaidmuo, ką jūs darėte, kaip prisidėjote prie problemos sprendimo?
- Ką buvo galima dar padaryti, kas nebuvo padaryta?
- Koks buvo mokytojo vaidmuo?
- Ar pastebite pokyčius?
- Kaip vertinate, ar pavyko jums išspręsti problemą?
- Ką darėte kitaip nei įprasta sprendžiant problemą?

III. Užbaigimo klausimas: Ką dar turite pridurti?

Ačiū už pokalbį.

Sociometrinės apklausos klausimynas

Tavo lytis (Apibrauk Tau tinkantį atsakymo variantą)

1. Vaikinas
2. Mergina

Kiek laiko mokaisi šioje klasėje (Įrašyk metus arba mėnesius)

_____

Koks ryšys Tave sieja su šiais klasiokais?

(Apibūdink savo santykius su kiekvienu nariu, kiekvienoje eilutėje pažymėdama/as atsakymą varnele)

	Nedraugauju	Kartais draugauju	Esame draugai	Esame labai geri draugai
--	-------------	-------------------	---------------	--------------------------

Su kuriais iš šių klasiokų leidi laisvalaikį? (Pažymėk varnele)

Ar dažniau bendrauji su klasiokais ar su kitais draugais už klasės ribų? (Apibrauk Tau tinkantį atsakymo variantą)

1. Nebendrauju nei su klasiokais, nei su kitais draugais už klasės ribų.
2. Daugiau bendrauju su klasiokais.
3. Daugiau bendrauju su kitais draugais už klasės ribų.
4. Tolygiai bendrauju su klasiokais ir su kitais draugais už klasės ribų.

Kaip artimai bendradarbiauji su šiais klasiokais pamokų metu?

(Įvertink bendradarbiavimą su kiekvienu nariu, kiekvienoje eilutėje pažymėdama/as atsakymą varnele)

	Bendra veikla mūsų nesieja	Retai dirbame kartu	Dažnai dirbame kartu	Nuolat dirbame kartu
--	----------------------------	---------------------	----------------------	----------------------

Parašyk tris klasiokus, su kuriais norėtum drauge dirbti pamokų metu:

- 1.
- 2.
- 3.

Tau reikia pagalbos, susijusios su pamokomis, į kuriuos klasiokus pirmiausia kreiptumeisi patarimo ar pagalbos? (Pažymėk varnele)

Tau reikia asmeninės paslaugos, į kuriuos klasiokus pirmiausia kreiptumeisi patarimo ar pagalbos? (Pažymėk varnele)

Kaip manai, ar Tavo klasėje yra lyderių? (Apibrauk Tau tinkantį atsakymo variantą)

1. Taip
2. Ne (pereikite prie 23 klausimo)
3. Sunku pasakyti

Kurie iš šių klasiokų, Tavo nuomone, yra stipriausi lyderiai Tavo klasėje?

Kokie pokyčiai klasėje Tau leistų mokytis ir jaustis geriau? (Irašyk)

Fokus grupė su kūrėjais

I. Klausimas apšilimui:

Papasakokite, kokie pirmieji įspūdžiai dirbant su mokytojais ir moksleiviais, kas labiausiai įsiminė.

II. Pirmasis pagrindinis klausimas, kurio tikslas – paskatinti kuo platesnį pasakojimą apie tai, ką pastebėjo dirbant su moksleiviais ir mokytojais:

Papasakokite, kaip sekėsi įgyvendinti „Zefyro iššūkį“, ką pasižymėjote lauko užrašuose.

III. Klausimai, kurių tikslas – išsiaiškinti kūrėjų nuomonę apie mokykloje vyraujančią požiūrį į problemų sprendimą:

- Kokie ryškiausi momentai dirbant su mokytojais ir moksleiviais?
- Kaip mokytojai / moksleiviai reaguoja į problemas? Iš ko sprendžiate?
- Kaip jie jautėsi susidūrę su iššūkiu? Iš ko sprendžiate?
- Kaip jie elgėsi susidūrę su iššūkiu? Iš ko sprendžiate?
- Ką pastebėjote, kokie vyrauja įsitikinimai?
- Kokiomis vertybėmis vadovaujasi mokytojai ir moksleiviai, susidūrę su iššūkiu?

IV. Klausimas, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip kūrėjai suvokia savo vaidmenį:

- Koks buvo jūsų vaidmuo pirmuosiuose susitikimuose su mokytojais ir moksleiviais?

V. Klausimai apie refleksijos vedimą: metarefleksija apie refleksiją

- Kokius klausimus uždavėte? Koks buvo jūsų vaidmuo?

VI. Užbaigimo klausimas: Ką dar turite pridurti?

Ačiū už pokalbį.